

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARCEL

Dr. Kadosa Marcel: A jénai kongresszus.

Aki figyelmesen elolvasta azokat a szűk- és bőszavú, kisebb-nagyobb jó- és rosszakarattal összeállított tudósításokat, amelyek a különféle pártnyalató újságokban a német szociáldemokrácia jénai kongresszusáról megjelentek, egyet egész határozottsággal megállapíthatott belőle: hogy a szájforradalmak kora lejárt és ha lesz még egyszer forradalom Európában, az a gondos körütekintésnek, alapos tervszerűségnek olyan mértékével lesz megszerkesztve, mint egy tudományos expedíció.

A forradalmi szárny súlyos vereséggel ment haza Jénából. A higgadtak, a helyzettel számolók, a lehetőségeket mérlegelők pártja óriási többségben volt a kongresszuson és hiába esküdöznek a nagyobb nyomték kedvéért éppen a tüzesebbek Marxra: a mérsékeltebbek az igazi Marxisták, mert ezek viselkedésében nyilvánulnak meg igazán a Marx által felfedezett törvények.

Akárhogy tüzeljen is Rosa Luxemburg és akik vele egy nézetben vannak: az a párt, amelynek 110 mandátuma van a birodalmi gyűlésen és talán több millió polgári szavazata, nem tarthatja magát viselkedésében ugyanazokhoz a szabályokhoz, amelyek szerint üldözött korában működött. A szószéken még a régi kifejezőmód járja, mert – amint a kereszténység története mutatja – a lelkek forradalmának a frazeológiája húsz évszázadon keresztül is képes megtartani frissességét és hatékonyságát, amikor a tények valósága már régestrégen nem fedi többé a szavakat.

A jénai kongresszus szónokai, akik a tények igazait védtek, sok igazságot hoztak föl álláspontjuk mellett az elavult dogmákkal hajigáló ostromlók ellen. Mindent azonban nem mondhattak el arról a szószékről, ahonnan az egész földkerekség minden zugába elhallatszik a szó és fegyvereket szolgáltat a rosszakarat és az ellenség kezébe. A mérsékelt álláspont így is győzedelmeskedett, mert a tényeket nem kell kikiabálni, hogy hassanak. Marx törvényei addig is hatottak, amíg senki se fedezte fel őket, csakúgy mint a nehézkedés törvénye, még mielőtt Newton kihirdette.

A tömegsztrájk kérdéséről volt szó, amelyet bármennyire óvatos és diplomatikus formában is, de denique elvetett a kongresszus. Ha húsz év előtt merült volna föl ez a kérdés a kongresszuson, akkor talán elszántan proklamálta volna azt a párt, vagy ha nem, úgy az igazi oka a negációnak a gyöngeség érzete lett volna. Ma is ez volt a bevallott indok, de aki mélyebbre tekint és nem csupán a rezolúciót, de az ahhoz fűződő vitát és a vita személyeit is nézi, annak látnia kell, hogy a német szociáldemokrácia nem innen, hanem túlhan van már az ilyen kétségbeesett lépésektől, mert számot vetvén, úgy találja, hogy nem igaz többé a régi mondás, amely szerint a proletárság csak a

láncait veszítheti el, mert egyebe nincsen. A német munkásság egyebet is veszíthet már, mint a láncait.

Az a néhány évtized, amely a kommunista kiáltványt vagy akár az erfurti programot a jénai kongresszustól elválasztja: óriási változásokat idézett elő a munkásság világában. Amiből a két marokkal ragadó forradalom semmit se tudott volna fogni, abból a szociálpolitika mindennap minden órájában működő türelmes munkája egész aranyhegyeket szerzett meg a munkásság javára. És ha gyorsan kijavítva magunkat, csak szerény dombocskákká mérsékeljük is alá ezeket a hegyeket; arany dombok tövében is bajos forradalmat szítani. És ez az igazi oka a jénai kongresszus határozatainak.

Egyetlen esztendőben, 1912-ben majdnem tíz millió koronát költöttek a németországi szakszervezetek csupán a munkanélküliek támogatására helyi segély, utassegély stb. formájában. Közel három millió ember van ezekben a szervezetekben tömörítve, amelyeknek az évi bevétele majdnem 100 millió korona, kiadása 80 millió korona és vagyonállománya – amely bármely más egyesület, társaság, üzleti vállalkozás vagy egyén vagyonánál rohamosabban emelkedik – szintén közel jár a száz millió koronához. Mi mindenre jut ebből a hatalmas pénzanyagból! Munkanélküli segélyre, utassegélyre, költözködési segélyre, nyomorbeteg támogatására, munkaképtelenek, sztrájkban állók, rendszabályozottak segítésére, jogvédelemre, állásközvetítésre, könyvtárakra és oktatásra, statisztikára, nyomtatványokra, szaklapra, agitációra, kongresszusokra és isten a megmondhatója mire. Minden cím mögött az emberek milliói, százezrei állanak mint igényjogosultak és alkalmazottak. Hogy ilyen szervezet van olyan mérséklője holmi hebehurgya forradalmiságnak, mint ama híres börnei porcellánszervis, azt ki vonhatná jó lélekkel kétségbe?

És mit csináltak ezek a hatalmas szakszervezetek! Például még a szűk választó jogos Poroszországban is. Még csak tegnap, 1895-ben a porosz népesség 68.72%-ának volt a jövedelme évi 900 márkán alul, másfél évtizeddel később 1911-ben már csak 41.19% maradt ezen a vonalon alul. És míg 1895-ben csak a lakosság 8.5%-a tartozott a 900-3000 márkáig terjedő évi jövedelemmel bírók közé, 1911-ben már 52.66%-a van ebben a kategóriában. Nincs nekünk olyan óriási szükségünk arra a porosz általános választójogra, hogy azért annyit kockáztassunk! – tört ki a kongresszus egyik szónokából.

Valóban: az a tíz milliárd korona, amit a német birodalom az utolsó 25 évben költött munkásbiztosításra és azok a többi milliárdok, amiket a szociálpolitika egyéb alkotásai elnyeltek: bőségesen megtermettek a gyümölcsüket: derevolucionálták a tömegeket. A proletárokból apránként a holnapra is számítható és számító kispolgárokat csinált két évtized és ezekkel nem lehet, de komolyan nem is akar többé senki for-

radalmat csinálni. Ma már az iránt folynak komoly kutatások, hogy kiderítették, vajjon abban a 20 milliárd koronában, amelyet mint takarékbetét tett félre a német nép: mennyi a proletárpénz. Poroszország egyik legnagyobb takarékpénztárában például 2705 olyan betevő kiletét kutatták ki, akiknek a betéte 3000–10,000 márka között volt. Ezeknek állítólag 60.41%-a (1634 betevő) tartozott a munkásosztályhoz. Egy másik nagy pénzintézetnél 1488 kikutatott safe-deposit-fiók-tulajdonos közül állítólag 1251 tartozott a „gazdaságilag gyöngébb” népréteghez. Ebből 289 volt munkás, 574 kézműves, 89 cseléd, 36 betegápoló, 171 boltileány stb. A fogyasztási szövetkezetekben pedig, amelyeknek tagjai tudvalevőleg szintén majdnem kizárólag munkások, a 40 millió koronát megközelítő összeg van takarékbetétként elhelyezve. *)

Éppen a marxistákhoz illik legkevésbé, ha csodálkoznak rajta, hogy ezzel a tömeggel nem lehet többé a húsz év előtti schémák szerint operálni. Bármilyen hangozzanak is a szónoklatok: az étellel ilyen szálakkal összefűzött munkásban egyre több megértés fakad a modern állam minden intézménye és minden berendezése irányában, még a militarizmus iránt is. A német szociáldemokrácia parlamenti frakciója bármilyen heves kifakadások kíséretében és forradalmi dörgedelmek közepette de mégis megszavazta a milliárdos katonai adót, amelyet a vagyonra vetett ki a birodalmi gyűlés. Amikor ezért kemény ostrom alá fogta a frakciót a jénai kongresszus forradalmi kisebbsége: a politikusok diplomatikusabbjai azzal mentegőztek, hogy ha ellenezték volna a dolgot, akkor azért mégis meglett volna a milliárdos adó, de a munkásságra zúdult volna ismét a terhe. De a Reusz-ból küldött *Cohen* delegátus ki merte mondani nyíltan a meztelen igazságot: „ne áltassuk magunkat uraim: a munkások tömegei nem olyan antimilitaristák, mint ahogy azt mi szeretnők!” Ezek igazságok és ezeken nem lehet változtatni. A legtüzesebb szónoki szenvedély se változtathat a világ sorján semmit. Lassanként az egész forradalmi szekció arra a sorsra jut, amely Klara Zettkint érte a jénai kongresszuson, amidőn nemes hevületében addig ostromolta a szószékről az „elaggott kimerültségi sztratiát és szakszervezeti gög”-öt és addig dörögte a forradalmi taktika szükségességét az ellanyhult tömegek felkorbácsolása érdekében: míg végre az önkívületbe sikoltozta magát bele és úgy kellett eltávolítani a szószékről.

A szegény emberről.

(Dr. Ecséri Lajos könyve)

Ecséri könyve egyike a legtanulságosabb munkáknak, amelyek a magyar földműves nép helyzetéről és életviszonyairól megjelentek. Ecséri, aki a gazdálkodás technikájának is alapos ismerője, éles szemmel figyeli meg e számánál fogva legjelentékenyebb súlyú néposztályunk életviszonyait, nagy gazdasági és társadalmi bajait és eltérőleg az agrárius íróink nagy részétől, a mélyebb összefüggések iránt is érzéket tanúsít. Túloznók érdemeit, ha azt állítanók, hogy a magyar nép szociális helyzetének tökéletes rajzát adja. A kép bizonyos tekintetben hézagos. A kiindulási pontok sem állanak mindig vitán és helyesség tekintetében kétségen kívül. Még gyakrabban kifogásolhatnák azokat a következtetéseket, amelyeket a szerző a megfigyelt és ismertett tényekből nem egyszer levon. A szerző szociálpolitikai programjának egyrészét nem

írhatjuk alá, másik része pedig nem meríti ki a mi kívánságainkat. Amilyen széles koncepciók és szabad felfogás jellemzik a mű bevezető részét, annyira növekszik a szerző óvatossága, a midőn a problémák megoldásának kérdésére, reformkívánságainak ismertetésére tér át. Végeredményben a mérsékelt agrárius felfogás az, ami előttünk kidomborodik: a mezőgazdaság mindenek felett álló, elsősleges jelentőségének hangsúlyozása, az intenzív állami támogatás, telepítési politika és mindennek betetőzéseken a mezőgazdasági vámvédelem erélyes követelése az „agráriusok táborába vezeti a szerzőt. Különösen ez utolsó problémának meglehetősen egyoldalú tárgyalása némiképpen ront azon a benyomáson, amelyet a mű többi részében megnyilvánuló alaposság kelt az olvasóban. Viszont azonban nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy a szerzőt ismét számos pont elválasztja az agráriusok túlzó csoportjától. A magyar nép zömét alkotó szegény emberek iránti őszinte szeretet, a nép bajainak a javítására irányuló komoly és céltudatos törekvés, az agrárpolitika demokratizálásának programja, az egyetemes érdekek respektálása, az ipari fejlődés nagy fontosságának méltányolása, mindezek oly tulajdonságok, amelyet az itt ismertett mii szerzőjét előnyösen különböztetik meg az említett gazdaságpolitikai csoporttól, és különösen a nép bajai iránt érzett komoly részvét alkalmas arra, hogy a sok tekintetben más meggyőződést valló olvasó szimpátiáját is felkeltse. A felfogás és program eltérése még azt sem jelenti, hogy mi a szerzővel semmiben sem értünk egyet. Nagyon sok olyan tétel van, amely éppen a mi elveink igazolására alkalmas és a megállapítások ránk nézve annál is becsebbek, mert oly embertől erednek, aki e következtetésekhez egészen más úton jutott el, mint mi. Az alábbiakban a könyv ismertetésére fogjuk a fősúlyt helyezni. A polemizálástól nagyobbára távol tartjuk magunkat. Hisz azok a nagy kérdések: vám-, agrár- és szociálpolitikai problémák, amelyek e sorok íróját a szerzőtől elválasztják, nem olyan természetűek, hogy egy rövid folyóirati cikkben elintézhetőek lennének.

Kiindul abból a tételből, hogy a népesség minél nagyobb száma és jóléte a döntő tényező a nemzetek versenyében. A népesség szaporodása az alsó néposztályok szaporodásától függ elsősorban és pedig főleg attól, hogy a megélhetés és a gyermekek felnevelése könnyű-e avagy nehéz. Nálunk az alsóbb néposztályok helyzetének elhanyagolása több kedvezőtlen népesedési tünetre vezetett, amelyek között jelentőség tekintetében az első hely a *kivándorlást illeti*, amely egyre megdöbentőbb arányokban mutatkozik. Az 1908-iki amerikai válság következtében beállott visszafejlődés, amely sokakban a baj fokozatos megszűnésének reményét és illúzióját keltette, – nem bizonyult tartósnak és ma kétszázézer körül van azon kivándorlók száma, akik Magyarországból mennek évente Amerikába. Kezdődött a kivándorlás Felső-magyarországon, ahonnan egyes vidékekről a hetvenes években a bányászok kezdtek tömegesen kivándorolni, kereset-hiány és nyomorúság okából. Azután áterjedt az ipari munkásságra: ennek körében hasonló okok indították meg. Újabbban azonban a kisbirtokosság és a mezőgazdasági munkások közül kerül ki a kivándorlók túlnyomó része. E néposztályok helyzetének megromlásához mindenekelőtt a múlt század vége felé bekövetkezett mezőgazdasági válságban kell a kulcsot keresnünk, mely az egész európai mezőgazdaságot megrendítette és hazánkban, mint par excellence agrár országban, különösen súlyos következményekkel járt. A magas gabonaárak korszaka a múlt század nyolcvanas éveinek elején véget ér s 1884. óta hosszú ideig

*) Edmund Fischer: Von Sparen der Arbeiter. Sozialistische Monatshefte 1913. XL

olcsó volt a búza Európában, Nyugat-Európában az amerikai búza, nálunk pedig a kelet-európai olcsón termelő országok versenye nyomta le az árakat. Vámvédelem 82-ig egyáltalában nem volt, akkor igen kis összegben állapított meg és még az 1877-iki 1 frt. 50 kr.-os búzavám és 3 frt. 75 kr.-os lisztvám sem volt elég magas a honi termelés megvédésére, nemcsak a vámtételek alacsonyága miatt, hanem az őrlési forgalommal való visszaélések és főleg a szerb búzának nyújtott azon kedvezmény miatt, hogy határforgalom címén csak a vám felét fizette. Az olcsó gabona- és jószágárak folytán a magyar gazda éveken át haszon nélkül dolgozott, sőt rossz termés idején rá is fizetett a gazdálkodásra. Növelte a bajt, sőt mi szerintünk épen az volt a fő baj, hogy az adók és egyéb közterhek nálunk aránytalanul súlyosabban terhelték a kisgazdát, mint a nagybirtokost. És még ma is áll az, hogy „adórendszerünk nemcsak, hogy nem progresszív, hanem inkább az ellenkezőjének mondható”. A földbirtok eladósodott; a gazdák súlyos feltételű kölcsönök felvételére kényszerültek és számosan tönkrementek. Az elpusztult kisgazda nem szívesen járt otthon nap-számba, ezt nem engedi a büszkesége; azt sem, hogy cselédnek menjen. Gyakran épen azért volt kénytelen Amerikába menni, hogy adósságait ki fizethesse és földjét megtarthassa. Mezőgazdasági munkásaink kivándorlására szintén részben a mezőgazdasági válság adott okot. A jövedelem megcsappanása nagy takarékosagra ösztökölt. Kevesebb munkással, kevesebb befektetéssel, alacsonyabb munkabér segítségével törekedtek az egyensúly helyreállítására. Ez az okszerű gazdálkodás rovására ment és az egyoldalú szemtermeleést eredményezte. Azonban ennek megvolt az a nagy hátránya, hogy az ily gazdálkodás mellett egy-két rász termés alaposan megronthatta a mezőgazdaság helyzetét és a munkásság kereseti viszonyait is. A száraz esztendőkből mind nehezebb lett munkát találni. Az akkor elterjedni kezdő gazdasági gépek is sok munkást feleslegessé tettek. A folyamszabályozási munkálatok is jórészt befejeződtek, a kubikosok egy része is kénytelen volt a mezőgazdasághoz visszatérni. A munkáskarok kínálata a kereslet csökkenésével párhuzamosan emelkedett. Mezőgazdasági ipar hiányában földművelésünk az év nagy részében nem képes munkásainak állandó munkát és jó bért biztosítani. Mind e bajokhoz járult még a sok helyen dívó robot és uzsora, amelyek az amúgy is szűkös keresetet még jobban leszorították. Az állam és a társadalom pedig majd úgy voltak a szegény ember dolgával, mint az a fukar ember, aki süket maradt minden kérésre és csak azt hajtogatta: „egyik fülem bal, a másik nem hall”. De ha a kivándorlásnak a gazdasági bajok voltak is a legfőbb okozói, mégsem kizárólag csak ezek szerepeltek. Nem szabad lekicsinyelni azon befolyást sem, amelyet más, inkább politikai és erkölcsi természetű tényezők gyakoroltak, aminők: „törvényeink és közigazgatásunk rosszasága, az agyonkormányzás, a minden csekélységért való büntetés, a szolgabírák és községi jegyzők basáskodása, a csendőrök kegyetlenkedése és a szabad mozgás korlátozása, ami az étellel sokszor majdnem elviselhetetlenné s az itthon tartózkodást kellemetlenné tette”. Az igazságszolgáltatás tökéletlensége, az úri osztály gögje és lenézése is mertette a magáét. Mindez riktó ellentétben állott az amerikai demokráciáról, politikai szabadságról és magas munkabérekéről érkező hírekkel. Igaz ugyan, hogy a vérmes remények nem váltak mindig valóra, sőt a kivándorlók egy része pórukt járt, de ennek híre ritkán jutott el az óhazába. A bányákban és a gyáraknál történt szerencsétlenségek vagy az ott szerzett sorvasztó betegségek következtében

elpusztult munkások igen csendes emberek; azok, akiknek nem jól ment a soruk, ritkán hengegtek fel-sülékkel. Azonkívül – mi legalább azt hisszük – a kivándorolt munkás helyzetében árrészetek erős többségében mégis csak lényeges javulás állott be. Mindenesetre erre mutat az a körülmény, hogy évente átlag 2000 K-át tudnak fejenkint megtakarítani. A szerző is jelentékenyeknek tartja. Anélkül, hogy e kérdés saít, de általában véve arra az eredményre jut, hogy a kivándorlás gazdasági mérlege az országra nézve kedvezőtlen és a belőle származó erkölcsi hátrányokat is jelentékenyeknek tartja. Anélkül, hogy e kérdés bővebb foglalásába ezúttal belemennénk, hangsúlyozzuk, hogy mi sokkal komplikáltabbnak ítéldoljuk ezt a problémát, mint a hogyan ő azt néhány oldalon át leírja. Annyi azonban mi előttünk is teljesen világos és minden kétséget kizárónak látszik, hogy a nálunk érvényesülő tömeges kivándorlás, mint *szimptóma*, mint a magyar parasztság és földmunkásság és általában a magyarországi proletariátus súlyos betegségeinek szimptomája, feltétlenül kedvezőtlen és komoly aggodalomra ad okot. Abban már teljesen egyetértünk a szerzővel, hogy „*közigazgatási intézkedésekkel, hatalommal nem sokra megyünk, az egyedüli mód, mellyel célt érhetünk, népünk jólétének, emelése, kereset-képességének fokozása*”. A szerző nem tartja feltétlenül szükségesnek, hogy a munkabér olyan magas legyen, mint Amerikában. Szerinte elég – gazdasági téren – ha „a nép itthon oly jövedelmi forrásokat talál, amelyekben a pusztta megélhetően kívül valamit meg is takaríthat, melyek a szegény embernek és családjának itthon némi jólétet és gondnélküli jövőt biztosítanak, itthon türhetővé teszik az életet”. A további kérdés most már az, hogy melyik gazdasági, illetőleg foglalkozási ág segítségével lehetne ezt legkevesebb nehezséggel és legmegfelelőbb mértékben elérni. Szerinte a kisgazdák között is és a szegény nép között is azok boldogulnak a legjobban, akik állattenyésztéssel, hizlalással, vagy állatokkal való kereskedéssel foglalkoznak. A kérdés tisztább megértésének elősegítése céljából a szerző ezután az állattenyésztés fejlődéseinek történetére tér át.

A magyar nép a lovat és a juhot már az őskorban ismerte, amikor még a finn, ugor néptörzsekkel lakott együtt. A szélesebbkörű állattenyésztést és a földművelést valamely török törzstől tanulta a magyar nép. A lótenyésztésnek a honfoglalás után is igen nagy jelentősége volt. A gyakori háborúkban mindig szükség volt lovasságra, azért az Árpádházi királyoknak mindig nagy gondjuk volt a lótenyésztésre. Maguknak is nagy méneseik voltak. Szt. István az általa alapított monostorokat, apátságokat lovakkal is megajándékozta. A főurak és a nemesség is oly sok ménest tartottak, hogy az országon átvonuló keresztes hadak vezére, Amiens Péter, csodálattal látta, mily teméntelen sok ló van az országban. Még a törvény is különös jogi jelentőséget adott a ménesnek. A lótenyésztés nagy jelentősége sokáig megmaradt. Részint szokásból, részint a közlekedési eszközök fejletlensége miatt, a nemes urak századok múlva is leginkább lóháton jártak; így jártak a módosabb gazdák is, kivált mikor a nagy sár miatt az alföldi utakon lehetetlen volt kocsival közlekedni. A kisgazdák jelenleg is földjeiket általában lóval művelik, ezért az intenzívebb gazdálkodási mód mellett a ló kiszorította az ökröt, melynek sok mező kell, ami hiányzik a kisebb gazdaságokban. A lovon kívül már igen régen baromtenyésztéssel is foglalkozott a magyarság és már a honfoglaláskor sok gulyát és nyáját hozott magával. Az új hazában való megtelepedés után a baromtenyésztés gazdaságilag még a ló-

tartásnál is fontosabb lett, mert általánosabb szükséglet kielégítésére szolgált és több hasznot is hajtott, mint amaz. Érték és jószág fogalma azonos volt. Adásvételnél a barom még késő századokban is sokszor a pénz helyét pótolta. A szarvasmarha már korán kivitelű cikk lett. A XV. század végén és a XVI. század elején gyakran tízezer magyar szarvasmarha kelt el egy bécsi hetivásáron; ebből kevés fogyott el Bécsben, amely akkor még kisvásáros volt, hanem a legnagyobb rész Németországba került. A kivitel nagy aránya szükségessé tette, hogy a magyar hajtók mellé sok délszláv eredetű a török elől idemenekült pásztorembert fogadjanak fel. A magyar hajtók és a délszláv eredetű hajdukok közötti összekeveredésből új népelem keletkezett, melynek neve eleinte hajtó, heytó, utóbb valószínűleg délszláv hatás alatt hajdú lett. A hajdúság alakulására nagy hatása volt az 1514-iki pórlázadásnak. A lázadás okai között szerepelnek az akkori marhahajti viszonyok is. A nagyarányú kihajtás miatt u. i. a magyar jószágállomány oly mértékben megcsappant, hogy többször kivitelű tilalmat kellett megállapítani. Az 1507. évi X. t.-c. ökrök, lovak és más marhák kivitelét egyáltalában eltiltja. Ez azonban csak rövid ideig marad érvényben és a kivitel ismét igen nagy arányokat öltött, olyannyira, hogy 1514-ben húshiány mutatkozott az országban. Az országgyűlés ezért teljesen eltiltotta a szarvasmarha kihajtását. Így a marhakereskedés megszűnt és a marhahajtók kenyér nélkül maradtak. Ezek azután nagy tömegekben csatlakoztak a török ellen ugyanakkor hirdetett kereszties háborúra készülő csapatokhoz, kik közt sok volt az elégedetlen, uraitól megszökött, azok ellen elkeseredett jobbágy is. Hogy a lázadásban a hajdúk mily tevékeny részt vettek, mutatja a hagyomány, mely szerint midőn Szapolyai János erdélyi vajda a lázadást leverte és parancsára Dózsa Györgyöt elevenen megsütötték, alvezéreit, kik közül sokan hajdúk voltak, kényszerítették, hogy körülötte hajdútáncot járjanak s húsából egyenek. A Habsburg-házból származó uralkodók alatt a vágómarhahajtás a még az eddigénél is nagyobb mértékben emelkedett. Bécs is nagyjából annak köszönhetette fejlődését, hogy a magyar szarvasmarha kivitelének központja lett. Legnagyobb volt a kivitel Rudolf idejében, amikor tíz év alatt egy millió magyar szarvasmarhát hajtottak ki Ausztriába. De ezután kezdetét vette a visszafejlődés. A harminc éves háború a fogyasztókat sújtotta, a török felszabadító háborúk és a kuruc felkelések a marhahajtiást tették tönkre. A kivitel megszűnt és a hús nagyon drága lett. Hogy Bécs lakossága húshiányt ne szenvedjen, elkobzás terhe alatt kötelezve lón mindenki, akinek vágómarhája volt, hogy azt Bécsbe hajtsa. A német birodalomba való kivitel megszűnt. Később a földművelés fejlődésével mindig több igavonó jószágra lett szükség és annak értéke emelkedett. A szarvasmarhatartás főhaszna jelenleg a tejtermelés. Azonban a szarvasmarhatartás, mint népfoglalkozás a múlt század közepétáján megszűnt, mert a közlegelők felosztása és a folyók szabályozása után a legelők és rétek legnagyobb részét feltörték. A búza magas ára folytán a gabonatermelésre csak félig-meddig alkalmas földet is felszántották. Hasonló okokból megcsappant az egykor igen elterjedt juhtartás is. A juhtenyésztés folyton csökkenik, ezzel szemben a sertésenyésztés feltűnően fejlődik. A magyar Alföldön a sertésenyésztésnek csak a kukoricatermelés elterjedése óta van nagyobb fontossága. Míg régebben a sertésenyésztés csak az ország némely vidékén volt tulajdonképeni népfoglalkozásnak tekinthető, addig ma már országsszerte a sertés és a baromfi a szegény ember állatai. Más jószágot nem tart-

hat, mert a közös legelők és rétek felosztása idején azokból mitsem kapott, de a sok legnagyobb részét fel is földték. Nagyobb gazdaságokban, hol a cselédek kint laknak a birtokon családostul, bérükben van egy vagy két disznótartás, néhol tehéntartás is, az asszonyok pedig aprójószágot tarthatnak, ha mást nem, legalább tyúkot. Míg a gazdasági cselédeknek az állattenyésztés csak mellékes foglalkozásuk, addig a tanyásoknak ez a főkereseti forrásuk.

Általában el lehet mondani, hogy az állattenyésztés mostanában a jó értékesítési viszonyok következtében szép hasznot hajtott, ebből a szegény ember is félretehett és így javult a helyzete, jóllehet a járványok és a száraz esztendők igen sokat ártnak az állattenyésztésnek. Különösen nagy veszed elemmel jár a szárazság az Alföldön, ahol a legelők nagy része szikes talajú. Víz és ahol lehet fa kell az alföldi legelőknek: ez az alföldi gazdálkodás megjavításának első feltétele. A takarmánynövények termelésének és az állategészségügynek a fejlesztése is igen szükséges lenne. A szerző még vámvédelmet is ajánl.

Természetesen nem lehet mindenki állattenyésztői és az állattenyésztés nem tarthatja el az egész ország munkásnépét, sőt az egész mezőgazdasági munkásságot is. De van még több más olyan foglalkozás, melyben a szegény ember, azonkívül, hogy dolga után rendesen megélhet, még félre is tehet valamiké. Ilyen például a szőlőművelés a nagy kiterjedésű alföldi homoki szőlőkön, ilyen a komlótermelés, a cukorrépa-termelés, a konyhakertészet, a paprikatermesztés, tarhonyatermesztés, hagymatermesztés, uborkatermelés, paradicsomtermesztés, dinnye- és zöldségtermelés stb.

A felsorolt és egyéb hasonló foglalkozási ágak némelyike egész országrészekben általános el van terjedve, részben egyes vidékekre szorítkozik, sőt olyan is van, mely csak bizonyos természetű talajhoz van kötve. De lehet olyan tájai többfelé is az országban és ezen jövedelmező foglalkozásokat terjeszteni, megismertetni és a termelést irányítani az állam feladata. A cél, mely felé törekedni kell, épúgy, mint az állattenyésztésnél, hogy egy-egy termelési ágat egész vidék felkaroljon, hogy vidékenként egyenlő, állandó és megbízható tömeges termelés legyen, akkor az ilyen helyeket állandó vevők fogják felkeresni. Igen fontos és szükséges volna e tekintetben egy földművesbank létesítése.

„A felesrendszert az intenzívebb gazdálkodás, a fejlődő gazdasági kultúra mindinkább háttérbe szorítja, a kisbirtokok jelentősége ellenben egyre emelkedik. Az új adótörvény is kedvez a kisbirtokoknak, mert jövedelmük többnyire nem haladja meg az adómentes létminimumot és azután nem kell nekik magas kereseti adót fizetni, mint a nagyobb haszonbirtokoknak”.

A régi jelszó: „Földet a népnek” még mindig nem veszette el varázsát. Ha nehezebben és több gondal és is, mint kisbirtokos, mégis az a célja minden földművelő embernek, hogy saját földje legyen. Miután oly sok kisbirtokos veszítette el földjét, valóban kívánatos is a fokozatos emelkedés, hogy a szegény emberből feles vagy haszonbirtokos, ezekből pedig . . . önálló kisbirtokosok válhassanak. Ez a birtokviszonyokat is javítaná, melyek sok helyen nagyon rosszak. Gazdasági szempontból ugyanis az volna kívánatos, ha a különféle kiterjedésű földbirtokok egyenletesen volnának országsszerte elosztva. Ily kedvező birtokmegosztás azonban csak igen ritkán található; legtöbb helyen, kivált az Alföldön, külön csoportosul a kisbirtok s attól elkülönítve terjeszkednek a nagy uradalmak. Nyoma van még most is mindenütt, amint a birtokmegosztás a földesúr és a jobbágy községek közt történt, tehát a

vármegye egyes részeiben csupa nagybirtok van, mássutt csak kis- és törpebirtok, ami még szembeütőbbé teszi a birtokmegoszlás aránytalanságát. Középbirtok már eredetileg is kevés volt és ez leginkább megfogott. Újabban a nagyobb birtokok kisebb részletekben való felosztása elég gyakran fordul elő, oly vidékeken is, ahol, mint pl. Békés megyében, túlnyomó és uralkodó volta nagybirtok. Nagy értékkel bíró, de kevés jövedelmet nyújtó nagybirtokot gazdaságilag nem is érdemes megtartani; előbb-utóbb parcellázás alá kerül az és a régi tulajdonos többet keres, ha pénzt, amint azt sokan „meg is cselekszik, értékpapírokba fekteti. Számos vidéken Amerikából hazaküldött pénzen vettek földet a kivándorlók otthonmaradt családtagjai. Az Alföldön ez ritkán fordul elő. „A vevők itt többnyire módosabb gazdák, kik, ha a határban nagyobb birtok kerül felosztásra”, felhasználják az alkalmat és igyekeznek megrakodni”.

A szerző a földbirtokrendszer javítása érdekében nem tartja szükségesnek a magánkézen levő nagybirtokok kisajátítását. Kivétel ez alól a közlegelőknél szükséges terület és községhez nagyon közel eső földek, melyeket, ahol a népnek földje nincs, kisebb részletekben kellene kiosztani. A kötött birtokok kezelése tekintetében szükséges volna szerinte a kormányt messzemenő jogokkal felruházni, melyek alapján az ilyen birtokok nagy részét a szomszédos községek kiszármazásának lehetne hasznóba adni. Ahol a népnek nincs elég földje, ott a kötött birtok egy részét el kellene adni, de a bérletnél és az eladásnál arra is ügyelni kellene, hogy ne csak a nagyobb gazdák vegyenek és hasznóbevegyenek, mint az jelenleg a bérbeadásnál és parcellázásoknál történik, hanem, hogy a szegény ember is megszerezhesse.

A szerző ezután a telepítési politika, majd a mezőgazdasági vámvédelem fontosságát és szükségességét hangsúlyozza, majd kifejti, hogy a kenyérkereset állandósága érdekében a szegényembert iparilag is foglalkoztatni kell. A mezőgazdasági népesség szempontjából mindenekelőtt a háziipar jöhet tekintetbe, amely nagyon visszafejlődött és amelyet erélyes támogatásban kellene részesíteni. Általában az iparfejlesztést kezdeni a mezőgazdasági iparon kéne. Az önálló vámtérületnek a szerző nem híve, mert Magyarország mezőgazdaságára, kivételére és hitelére nézve ez nagy megrázkódtatást jelentene, amely nem maradna káros visszahatás nélkül az ipari fejlődésre. A szerző szerint nincs érdekellentét a mezőgazdaság és az ipar közt. Ezt már az is bizonyítja szerinte, hogy jó termékek után rendszeren nagy ipari fellendülés, gyenge termékek után hanyatlás szokott következni. Sőt inkább a hazai iparfejlődésének első feltétele a földművelés virágzása, ami vámvédelem nélkül lehetetlen.

A könyv befejezését szórói-szóra idézzük: „Mind a néposztály érdekében nagy áldozatokat hozott az állam, de a szegényember érdekében még vajmi kevés történt. Kis eszközökkel, pusztán jóakarattal a népen nem segíthetünk s a kivándorlást meg nem szüntethetjük. Pedig kivándorlás elleni sikeres küzdelmet a nemzeti becsület s a nemzeti érdek egyformán megköveteli. Jóakarati hiányáról eddig sem panaszkodhatott a nép: sok szép ígért történt boldogítására, de az legtöbbször csak szó maradt; most már csak azok segíthetnek”. Mondanunk sem kell, hogy a végső konklúzióban mi is teljesen egyetértünk a szerzővel.

Vajda Mihály.

Tömegmozgalmak az alföldi parasztvárosokban.

Részlet dr. Szeberényi Lajos Zs.-nek ilyen című könyvéből, mely a napokban hagyta el a sajtót. Közleményünk a nagyérdemű tanulmány első és hetedik fejezetét mutatja be az olvasónak.

Az alföldi parasztváros.

Az alföldi parasztváros egyedül áll az egész világon. Sehol más országban nem verődött össze annyi paraszt egy helyen, mint az alföldi parasztvárosokban. Ezek a parasztvárosok Magyarország szomorú török emlékei. A török virágzó falvakat feldúlt és már a török hódoltság korszakában megkezdődött az a folyamat, mely későbbben a telepítés korszakában befejezést nyert, mely most némely vármegyében a tanyarendszer erősödése következtében némileg más, helyesebb irányt vesz fel.

Az Alföld úgynevezett Tisza-Maros szöge területén alig van falu, vagyis oly helység, melyben falusi, inkább áttekinthető individuális élet lenne, falusias világnézettel, falusias erkölcsökkel.

A parasztváros sajátságos egyesítése a városnak és falunak. A vasútállomáshoz közel fekvő utcák sokszor egészen városias jellegűek. Ott vannak az üzletek, egy-egy „modern” szálloda, ott laknak a kereskedők, orvosok, ügyvédek. A távolabb eső utcák, még ha véletlenül aszfalt járdákon is lehet végig menni rajtuk, teljesen falusi jellegűek, lakosaik majdnem kizárólag földművelők és földmunkások, csak itt-ott lakik közöttük egy tanító, csizmadia, kovács, szabó, szatócs és pálinkamérő. De ezekben a falusias utcákban is már hiába keresnénk a régi falusias szellemet; mert annak már csak a foszlányai lelhetők ott fel és az egyszerű, egykor sokat érő paraszthajlékba különféle utakon betolakodik a városi szellem, erkölcsi világnézet, a fényűzés, hiúság, anyagiasság és élvvagy.

A parasztváros népének túlnyomó része földműveléssel foglalkozik. A kiszármazás nem egy parasztvárosban kifelé vonulnak a tanyákra. A múlt század végén egyesek akadályozni akarták ezen tanya felé vonulást; mert a művelődés veszedelmét látták benne, pedig a parasztság megőrzésére, a romlás némi akadályozására ez a helyes út. A tanyán lakó kiszármazó a tulajdonképeni hivatásának élő földművelő, aki odakint ment az egyleti élettől, részben meg van kiméivé a tömegélet naponként ismételt téveszméitől, a korcsmától, különösen, ha jó távol lakik a várostól és ritkán jön be. Az állandóan a tanyán lakó földművelő egyszerűbben, olcsóbban él, és jövedelmét házanépe egyesített szorgalmával fokozhatja. A városban maradnak a paraszt nagyszármazók, kik földjüket cselédekkel műveltetik, vagy azt bérbeadták. Ott laknak az öreg földművelők, kik nyugalomba vonultak, átadva a földet gyermekeiknek. Ott laknak a gyermektelen kiszármazók, kiknek van megtakarított tőkéjük is, földjüket bérbeadták. Ott laknak azok a földművelő munkások is, kik napszámba járnak, mikor van munka a munkaszünetkor állandó látogatói a piacnak.

A parasztváros földművelő népe nélkülözi a falu erkölcsi ellenőrzését; mert már itt a városi társadalmi élet bizonyos jelenségeivel találkozunk lépten-nyomon. Az emberek csak utcánként ismerik egymást. Az egyik utcában lakó, ha ott botrányos cselekedetet követett el, könnyen megmenekül a közmegejtéstől, ha néhány ut-

cával tovább üti fel sátorfáját. De meg, ahol sok ember van együtt, sok a botrány és a sok egymásután ismétlődő botrány hamar elmosódik; mert a tömeg emlékező tehetsége nagyon gyenge. Különösen az erkölcsi tér az, amelyen a paraszt városok eredetileg falusi lelkületű lakossága a városok sötét negyedeinek erkölcsi romlása és légköre felé evész.

A parasztlakosság különféle néposztályokat foglal magában.*) E néposztályok különfélesége dacára mindegyikben közös két ellentétes, különösen erős érzés uralkodik. Az egyik, az úrhatnamság érzése, Mindenki, le egészen a napszámosig és bérese, úr szeretne lenni. Úr szerinte mindenki, aki nem kénytelen nehezebb munkát végezni, kinek biztos a jövedelme, kényelmesen él, nem parancsolnak neki, hanem ő parancsol másoknak. A másik még talán erősebb érzés az úrgyűlölet, mely kisebb-nagyobb mértékben majdnem minden alföldi parasztvárosi földművelő lelkében él. Lenézi, irigyli és gyűlöli azokat, kik nem kénytelenek korán kelni, kik szellemi munkájukból hivatalban, biztos fizetésből, mert jövedelmük forrása nincs a szabad ég alatt fagynak és elszáradásnak kitéve, kik szerinte nagyon könnyen és kényelmesen élnek. Vannak olyanok is, kiknél ez az idegenkedés a velük született ős paraszt konzervatívizmusból ered, melyet még a „városi” élet sem volt képes kiirtani. Ezek ellenségei minden újításnak. Még ha nagyon is módjukban van, még akkor sem vezetik be a villanyfényt házukba, hanem sajátkezűleg tisztított tökmagból készített olajjal megtöltött méces pislogó fénye mellett gubbasztanak a hosszú és sötét téli estén. Ha az artézi kút a házuk előtt van, még akkor sem isszák vizét; mert szerintük bűdös az, és inkább isszák a messze sintérlak mellett fekvő kút vizét, hisz apáik is abból ittak és hosszú kort érték el. Egy ilyen őseredeti 90 éves parasztember, aki életében csak közvetlenül halála előtt lett beteg, csak nagy nehezen állott rá, hogy unokái orvost hívjanak, de nyomban ki is jelentette: „Hát, nem bánom, hívjatok orvost, de én orvosságot be nem veszek. 90 évig nélküle éltem, nélküle akarok meghalni.” Ez a paraszt konzervatív rész az urat nem tartja természetes embernek, hanem az Isten utcáról letért furcsa lénynek, ki mindég csak azon gondolkozik, hogy mint lehessen könnyen megélni és pedig szerinte a paraszt keservesen szerzett filléreiből; mert a szellemi munka szerinte nem munka, és a filozófiából nem lehet becsületesen, felebarátaink megkárosítása nélkül élni. Egy ilyen konzervatív parasztagazda szólott egyszer akként kis unokájához, aki a gimnázium épületéből kiözönlő tanulókra nézett: „Látod fiam, ebben a nagy házban nőnek azok az úrfiak, kik majd, ha innen kikerülnek, titeket fognak nyúzni!” Ez a konzervatív rész gyanús szemmel nézi azokat a parasztokat, kik az urakkal gyakrabban érintkeznek, és akként szokta őket jellemezni: „Ezek szeretnek a hosszabb kabátokhoz döngölődni.”

Régente a parasztvárosban alig volt úriosztály. Lelkész, tanító, jegyző, orvos, egy-két ügyvéd, néhány kereskedő képezte az értelmiséget. Ma is ez az úri osztály, szemben a parasztok nagy tömegével, elenyészően csekély. Az újabb nehéz életviszonyok nyomása alatt kevés közöttük a vagyoniilag független ember, sőt mondhatni kevés a közepes módú ember. A váltólovaglás talán az egyedüli sport, melynek kínjai között töltik életüket. Az érintkezés az úgynevezett urak és a nép között már azért sem lehet gyakori, sem benső; mert a legtöbb parasztvárosban a tömegvezérek első feladata

*) A paraszt néposztályok közelebbi jellemzésével foglalkozom 1907-ben kiadott munkámban: „A parasztok helyzete Magyarországon.” Budapest 1907. Kókai Lajos bizománya.

volt minden összekötő szálát elszakítani, és az egyszer elszakított szálakat nehéz ismét összekötni, ha meg össze is kötjük, görcsök maradnak!

Az iparososztály, kivéve a kovácsokat, bognárokat és csizmadiákat, az értelmiséghöz számítható, azal tart.

Az utolsó két évtizedben, különösen a vasúti gócpontokon fekvő parasztvárosokban rohamosan emelkedik, épp úgy, mint hazánk fővárosában, az új intelligens néposztály: a zsidóság. Ez közép helyet foglal el az urak és a parasztság között. Leginkább kereskedelmmel és italméréssel foglalkozik. A paraszt nem sorolja őket az urak közé. A legtöbb parasztvárosnak ők adnak városi jelleget, és a vállalkozási kedvet ők képviselik. Sikeres kereskedelmüknek nemcsak a velük született ügyességük, józanságuk, és szorgalmuk az okozója, hanem nagy előnyük, hogy majdnem kivétel nélkül bírják a német világnyelvet. Az alföldi parasztvárosi tömegmozgalmaknál nekik tevékeny Szerepük van. Látszólag a tömegmozgalmak minden parasztvárosban helyzetüket megerősítik, amennyiben ők egyszerre előtérbe kerülnek, leszorítva a régi tekintélyeket.

A parasztváros földművelő lakossága nagyon hamar kerül bele a tömegélet forgatagába. A parasztfiúcska a szülei házban rövid ideig élvezi az individuális befolyást és nevelést. Bekerül az iskolába, ahol szintén rendszeresen tönleget oktatnak. A törvényes 80 létszám alatt alig van iskola a paraszt városban. írni, olvasni tanítanak, azután meg jó sokat emlékeltetnek ebben az iskolában; de az igazi nevelésre, az akaraterő edzésére már nincsen idő. Egyesek legalább némi gyarló ismereteket elsajátítanak e kínos dresszurában, de a többség azon címen, hogy képtelen tanulni, a lusták körében tölti el iskolai éveit. Nem emlékeit, nem kínozták magát, legalább ép és egészséges rendszerrel került ki az iskolából, melynek neve ugyan népiskola; de tulajdonképpen minden más, csak nem népiskola.

Az iskolából kikerülve az ifjú, a tanyára kerül, ahol meg az egyhangú életmódban, sokszor csupán állatias emberek és igavonó állatok között eltöltött évek ismét nem emelik sem az elhatározó, sem az ítélő képességet. Az emberek közé kerül a hetipiacon, a vásárban, a lakodalmon, a korcsmában és mindenütt a tömeg nehezedik rá, annak akarata, esze, szokásai vezetik őt. Megszokta a sok embert, a sokféle embert, mindenütt a tömeg, a sokaság nehezedik rá, teljesen annak befolyása alatt áll; az egyén hamar elvész; az egyéniség nem érvényesülhet, így a kamaszvek eltelte után már előttünk áll: a kész tömegember!

Még a vallásos élet bensősége is szenved a parasztváros tömegéletének benyomása alatt. A külsőségeknek nagyobb a hatalma. A legtöbb ember hite abban nyeri magyarázatát, hogy ő a nagytömeghez akar tartozni. A vallásos élet nem is nyilvánul olyan buzgóságban, mint a kicsiny gyülekezetekben. A hitetlenségnek is a tömegben nagyobb az ereje. Az alföldi parasztváros theoretikus atheistáit a műveltek és a napszámosok között kell keresni; de ezeknél sokkal veszedelmesebbek a praktikus atheisták, kik nem mondanak szóval ellent a hitcikkeknak; de életükkel azt bizonyítják, hogy Istentől nem félnek és az emberektől nem szögyenkeznek.

A parasztváros népének politikai élete tulajdonképpen csak az alkotmány visszaállítása, 1867 óta kezdődik. Azokban a parasztvárosokban, amelyekben nem voltak politikai egyletek, körök (48-as függetlenségi kör, 48-as olvasókör) a politikai élet nem vert nagyobb hullámokat. A képviselőválasztások alatt volt

némi tömegmozgalom; de ez sohasem fajult politikai szenvedélyllyé. A választás után az ellenfelek kibékültek, s igen helyesen az a nézet lett általánossá, hogy egymásnak politikai állásfoglalását becsülni kell. A községi képviselőtestületekben és egyházi presbyteriumokban nem volt érezhető a politikai befolyás. A községi hivatalok betöltésénél nem nézték a megválasztandó hivatalnok politikai pártállására. Ott, ahol a tömeget a 48-as politikai párt befolyása alatt álló politikai körökben (48-as olvasókörök) szervezték, a politikai szenvedély tüze is lobot vetett. Az ilyen parasztvárosban nem lehetett pap, jegyző, tanító, bíró, községi hivatalnok, csak ha az illető 48-as érületéről meggyőződött a tömeg. Aki a tömeget meggyőzte 48-as szilárdságáról, az sokszor aránylag kis költséggel és sokszor nem túlságos tudománnyal felemelkedhetett egészen a képviselőségig. A 48-as ellenzéki cégér nélkül azonban mint „hazaáruló” sohasem bírt érvényesülni. Ez a 48-as politikai fanatizmus annyira erőt vett a parasztváros tömegén, hogy annak megtörése még egy évtized előtt szinte a lehetetlenséggel volt határos. Az új versenytárs, a szocialista tömegmozgalom is csak ott tudta meghódítani ezeket a 48-as várakat, ahol a szocialista mozgalom is a 48-at felvette programjába, így kelletkezett a „48-as független szociálistapárt” és hódított még ott is, ahol a nemzetközi szociáldemokraták a 48 nélkül hiába próbálkoztak.

Ezek a parasztvárosi tömegmozgatók néha be is vallották, hogy ők szívükben nem 48-asok; de ezen varázserejű szám nélkül az ember a parasztvárosban nem mehet semmire. Épp ilyen varázserejű ez a szó „ellenzéki” a parasztváros tömegénél. Mikor a koalíció már kormánypárt volt, képviselőjelöltjei a parasztvárosban úgy szerepeltek, mint az „egyesült ellenzék” jelöltjei. Ilyen nálunk a politikai morál, ha célt akarunk érn!

A tömegvezetés technikája.

A tömegvezetés módszerére igen sok példánk van az alföldi tömegmozgalmak vezetőinek eljárásában. Egymástól távolabb fekvő parasztvárosokban különböző időben lefolyt tömegmozgalomban találunk bizonyos rokon vonásokat, amelyek szerint az illető tömegvezetők eljártak; mert mindannyian mintegy ösztönszerűen megértették, hogy adott körülmények között a beszéd és szónoklaton felül mit kell tenniök, ha összetartani és vezetni akarják a tömeget és tekintélyüket annak szemében növelni.

A tömegmozgalom vezetőjének társakra, segédekre van szüksége. Azon mozgalmaknál, melyek nem egyes személy önző céljaiért keletkeztek, melyek alapját egy eszme képezi, azoknál az eszme maga teremt és termel társakat. A tömegvezető e jelszavakat csak önző érdekei kielégítése céljából használja, az ő tekintélye és nagysága csak csinált nagyság – inkább illúzió, ezért a tömegvezető kénytelen a maga segédeit és munkatársait maga kiválasztani és képezni. A siker azután e társak ügyes választásától és vezetésétől függ.

A tömegvezető, mikor segédeit kiválasztja, nem kénytelen arra nézni, hogy azok gondolkodó, elvhű, jellemzilárd egyének legyenek, mert az ő szempontjából csak az a fő, hogy az ő személyéhez ragaszkodjanak, őt igazi mivoltában meg ne lássák, parancsait pontosan teljesítsék, ő olyan alakokból, kik a parasztváros tömegében eddig semmik, vagy teljesen ösmeretlen emberek voltak, a tömeg szemében tekintélyeket csinál. De ezek a tekintélyek, kik a tömegvezető kedveiméből lettek tekintélyekké – csak a tömegvezető közelében maradnak tekintélyek.

A tömegvezető hamar kiismeri, hogy kik a tömeg legambiciózusabb emberei. A feltűnni vágyás épp a tömegben, ahol oly nehéz feltűnni, igen sokak lelkében él. A hiú ember kitűnő médium oly vállalkozásoknál, melyekre szerény, bensős természetű ember a világrt sem vállalkozna. A hiú, szerepelni vágyó emberek sorából válogatja ki a tömegvezető azokat a munkatársakat, akik rendezik a tömegvezető ünnepeltetésének jeleneteit.

Szüksége van azonban igazi politikai rajongókra is. A parasztvárosban százával található a politikai rajongásra predisponált emberek. A tömegvezető ezek legkiválóbbjait ösztönszerű helyes érzéssel kiválogatja, fanatizmusukat, hiszékenységük alapján a végtelenig fokozza, a legképtelenebb hazugságokkal tartja őket és begyakorolja őket a párt frazeológiába. Ezek a politikai fanatikusok mást nem hallanak, mint a legtúlzóbb dolgokat az urak gonoszságáról és arról, hogy kik a nép ellenségei, mert barátja a népnek csak egyetlen ember, és ez a tömegvezető.

Ez a párt frazeológia azután végképpen megszünteti az emberek gondolkozási képességét. „Népjogok”, „népszabadság”, „haladás”, folyton ezek körül forog az agyvelő, anélkül, hogy meglátni képes lenne, hogy amit ezen jelszavak alatt árulnak, nem egyéb nép-ámitásnál! Különben a pártnézet és pártfrázis nemcsak az alföldi tömegmozgalmaknál játszik nagy szerepet. A művelt emberek sem vonhatják ki magukat olyan könnyen azok hatása alól.

A parasztvárosban aránylag nagyon sok a helyelő ember. Egyik-másik szép vagyont örökölt és azt sem kezeli maga, mert tanyáját bérbe adta. Más dolga nincs, mint igényeihez képest szép jövedelmét elkölteni. Az ilyen egyének egész naphosszat együtt lehetnek a tömegvezetővel a kávéházban, a korcsmákban, a pártgyűléseken. Olcsó munkaerők, kik megelégednek a dicsőséggel, az itt-ott juttatott szerény potyával, mely néha 1-2 pohár pezsgőig is emelkedhetik. Ezek az alföldi tömegvezetők, kik összes hatalmukat az úrgyűlöltre alapítják, megtanítták a nép egyszerű fiait, hogy nagy dolognak tekintsék, ha néha-néha élvezhetik a kiválóan úri italt, a drága és politikai, társadalmi életünkben nagy szerepet játszó pezsgőt.

A tömegvezetőnek tekintettel kell lennie segédeknek külső alakjára, külső sajtóságaira, megjelenési módjukra. Különösen becses a magas testalkatú ember, aki, ha 1000 elvtárs is van együtt, egy fejvel magasabb a többinél, igaz csak test szerint. Igen értékes a nagyhangú ember, ki ha mély hangján megszólal, kis megerőltetéssel is túlkialtja az egész tömeget úgynevezett bömbölő hangjával.

Néha meg az alacsony, vézna termetű kis ember is értékesíthető a tömegmozgatásnál, ha maró, durva, mérges nyelvvel bír. Ez a kis ember arra jó, hogy ha a nagytestű emberek ellen uszítják őket, ez utóbbiak különösen fájdalmasan érzik az ily marásokat és hamar elkedvetlenednek.

Nagyon szükséges segédek a tömegmozgalomnál a parasztvárosi ügynökök, korcsmárosok, kik már hivataluk folytán sokat érintkeznek a tömeggel, kikre szüksége van a tömegvezetőnek oly ügyleteknél, melyeknek lebonyolítására csakis az ilyen alakok vállalkozhatnak, kikre nézve nincs megalázás, sem felmagasztalás, hacsak üzletről lehet szó.

A tömegvezető táborának összeállításánál az a fődolog, hogy igazán önálló gondolkozású és nemesebb érületű ember egy se legyen. Azon meggyőződésbe kell a táborokar minden egyes tagját begyakorolni, hogy a tömegvezető nélkül nincsen élet, nincsen üzlet, nincsen hír, sem dicsőség – csak lesülyedés abba a semmiség-

be, ahonnan a vezér emelte ki az illetőt és csinált belőle híres embert.

Némelyik tömegvezető segéd megpróbálkozik elszakadni a vezértől. Rövidlátóan azt hiszi, hogy ő leleplezi a vezért, szakadást csinál a szervezett tömegmozgalomban és saját kezére fog dolgozni. A vezér hagyja menni egy ideig a szakadárt, sőt néha a távozon rúg is egyet. De az elszakadt párttűt hamar észre veszi, hogy ő a vezér nélkül ismét semmi, tekintélye a párttűtés pillanatában a porba omlott. Egy ideig még csak megy; de ekkor a vezér visszahívja és nagylelkűen megbocsát neki. Az ilyen bűnbánatot tevő szakadár segédek közül lesznek a táborok leghűbb tagjai, kik többé soha el nem szakadnak és tüskön-bokron át követik a tömegvezért.

Kiválóan értékes segítőársak azok az erősen hazudni tudó emberek, kikből egy igaz szót még a csendőri erélye sem képes kivenni. Olyanok ezek, mint a kitűnő kártyások, kik egy arcizmukkal sem árulják el, hogy milyen kártya van a kezükben. Ilyen emberek is akadnak a parasztváros nagy tömegében, s ezek közül a legerősebbeket kell kiválasztania a tömegvezérnek. Kitűnően alkalmazhatók tanuknak egyes pereknél és a tömegmozgalom veszedelmes fordulójánál.

A tömegvezérnek nagy szükségük van jogi tanácsadókra. Akadnak ugyan ügyvédek is, kik vállalkoznak a tömegmozgalom vezetésére; de ez ritka eset. Az ügyvédek által vezetett tömegmozgalmak rendszeren nagyon rövid életűek. Az ügyvéd, aki ösmeri a jogi élet meredélyeit, rendszeren nem is oly vakmerő, mint a félműveit tömegvezető. Úgy van vele, mint Mikszáth ama híres kovácsa, aki egyszerű bicskával is kitűnő szemoperációkat végzett mindaddig, amíg tudós professzorok fel nem világosították őt, hogy a hályog leoperálása minő veszedelmes mesterség.

Az ügyvéd, mint nem felelős tanácsadó a tömegvezér aldala mellett, aki az egész mozgalomból anyagi és „erkölcsi” hasznot húzhat – ez már egészen más lapra tartozik. Hazánk egész Európában egyedül álló ügyvédek országa. Nálunk is közel állunk ahhoz a balkáni állapothoz, ahol az ügyvédi irodák az utcára nyíló üzlethelyiségekben vannak elhelyezve. Az utolsó két évtizedben a parasztvárosokban megkétszereződött és megháromszorozódott az ügyvédek száma.

A tömegvezér oldala mellé szegődött ügyvéd nem törődik azzal, hogy városának és társadalmának romlásából húz hasznot. A megtámadott társadalom neki nem árthat; mert hiszen a tömegvezér az általa vezetett tömeg terrorizmusával áll háta megett, azután a tömegvezér kegye folytán oly tisztségekre tesz szert, melyek után bizony tisztességes, egyenes utón hiába áhítozott volna egész életében. A tömegvezér egy szempillantására a tömeg' vállaira emeli őt; mert hisz azt hallia a tömeg bálványának szájából folyton emlegetni, hogy minden úgynevezett úr a nép ellensége, de ez az egyetlen egy intellektuál ügyvéd egyedül a nép igazi barátja.

Így tesz azután a szegény üldözött és elnvomott nép szert igazán őszinte népbarátokra. Így érvényesülnek a nép körében új és nagyon értékes tekintélyek. Ezek az intellektuál ügyvédek jó szolgálatokat tesznek a tömegvezérnek az általa egyesek ellen indított hajszáknál, ők adnak tanácsot az oly sokszor szükséges tanácsportosításra. A tulajdonképpen kivitel azután már a tömegvezérnek gondja.

Némelyik alföldi tömegvezérnek nemcsak egy, hanem egyszerre több jogi tanácsadója volt. Hiszen volt miből választani; mert a tömegmozgalom folytán messze vidékről is új jogi erők jönnek a parasztvárosokba, ahol ilyen rendkívüli alkalmakkor különösen

lehet keresni. A tömegvezér maga köré gyűjti a specialista ügyvédeket. Az egyik csak súlyosabb kriminalista, a másik kizárólag csak rágalmasági és becsület-sértési perekben dolgozik, a harmadik készíti a közgazgatási felelőzéseket, a negyedik az, akihez utasítja a tömegvezér a parasztváros psychopatikus örökké pervesztes igazságkeresőit. Ahol tömegmozgalom van a parasztvárosban, ott az emberek sajátságos izgatott állapotba esnek. Az embereken erőt vesz az igazságérzet. Boldog boldogtalannal a legkisebb ürügy alapján kiköt és keresi a maga igazát, elmegy az ügyvédhez, hogy alaposan vágjon eret ellenfelén. Ezt nevezik azután a népi tudat emelkedésének! Azután divatba jön az embereknél a felelőzési düh a közgazgatásban. Minden községi megyei határozatot megfellebbeznek. A cél nem a helyzet javítása, hanem az örökös izgalom. És az ügyvéd urak jól érzik magukat a felvilágosodott nép mellett, örülnek, hogy a föld népe az intellektuál tanácsára és segítségére szorul.

A tömegmozgalom sok pénzbe kerül. A választásokat nálunk pénz nélkül nem lehet elintézni. A tömegvezetőnek egyik fő feladata a tömeg adakozó képességét felébreszteni. Ez az alföldi parasztvárosban nem könnyű feladat; mert a parasztvárosban nehéz valamit közadakozásból létesíteni, még ha a közönség azért lelkesedik is. A Kossuth-kultusz igazán mély és őszinte volt az alföldi parasztvárosban. Sorra Kossuth-szobrokat emeltek mindenfelé; de egyetlen egyet sem bírtak emelni pusztán közadakozásból, hanem amellet igénybe kellett venni a községi pénztárt, az adófilléreket is. A tömegmozgalom fanatizmusa csodákat művel, az megnyitja a gondosan őrzött parasztvárosi pénztárcát is. A választási mozgalomra odaadja a kisgazda utolsó 20 koronáját, nem bánja, ha mezítláb, vagy rongyos csizmában is járnak gyermekei. A tömegvezér féktelen durvaságaiért pénzbírságra ítélik, és ime szegény földhöz ragadt emberek odaadják utolsó filléréket, csak hogy a nép bálványának anyagi kárt ne szenvedjen. Jellemző erre a szegény szentesi kofa szava, aki midőn egy egész életen át megtakarított százását átadta a népvezérnek és ez utóbbi azt kérdezte, hogy adjon-e írást, azt felelte: „Nem kell, Nagyságos úr; mert ha megbírja adni, úgyis visszaadja, ha meg nem bírja visszaadni, hát áldja, meg a jó Isten.” A tömegmozgalomban egyes túlbuzgó elvtársak néha nagy összeggel is károsodtak. De a károsodás után arról mélyen hallgatnak. Egyeseknél a bálványimádás annyira megy, hogy még a megkárosítás dacára is dicsőítik a tömegvezért. Egy szegény csósz malacokat vett a tömegvezértől, aki disznóvésztes ólból adta el a malacokat a szegény embernek. A szegény csósz rimázkodott a tömegvezérnek, hogy adja vissza pénzét, mert a malacok az áthajtás után 1-2 napra elhullottak. A tömegvezér 1-2 koronát odadob a szegény embernek, aki dacára az eljárásnak, nem szűnik meg dicsőíteni a szegény emberek védőjét, jóltevőjét!

A tömegvezér rendszeren nagyon sok emelendő új vállalatot emleget. Sok ember áhítozik új hivatal után. Ezek reményét kell ébren tartani; de emellet az új vállalatok emlegetésének, terveszgetésének más mélyebb alapja is van. Először a *meglevő* vállalatok ellen kell uszítani a népet. A *meglevő* vállalatok a tömegvezér szerint mind a szegény nép zsírján híznak. Új bankok, malmok és gyárak alapítását emlegetik. A szegény nép kiszedi megtakarított filléreit a takarékpénztárból, csak hogy jegyezhesen részvényeket. De az új vállalatok létre nem jönnek, vagy nagyon hamar elpusztulnak. Az alföldi tömegvezérek egyikét sem lehet azok között találni, akik valóban alkottak volna valamit a nép javára. Útjokat mindég a romlás jellemzi, és pedig úgy

az anyagi, mint az erkölcsi téren. Az új vállalatoknak sokszor pusztá emlegetése is célzatos; amennyiben a régi vállalatok birtokosai megijednek – és idején elintézik a dolgot, hogy új vállalat ne létesülhessen.

A tömegmozgalomnak kiválóan néplelkesítő és máskülönbön is egy igen jóvedelmező forrása a panama felfedezése és az azzal való ügyes operálás. A parasztváros sötétebb elemeinél általános az a nézet, hogy a városházán lopnak. A sok községi hivatalnok között akad néha egy gyengén fizetett, nagy családdal bíró, vagy erején túl költekező kis hivatalnok, aki a közpénzekhez nyúl. De az ily kis tolvaj rendszeren nagyon hamar lépre kerül, hamar el is veszi büntetését, hacsak még elebb túl súlyos büntetést nem mond önmaga felett és nem röpít golyót a saját testébe. Az ilyen „esetek” különösen kedvenc témái egy-egy parasztvárosi tömegvezérnek. Népgyűléseken tárgyalja a városházi lopásokat, élénk színekkel ecseteli a gazurak lopásait, hogy megerősödjék az a nézet: „Az urak mind lopnak, de van egy igazságos ember, a nép igazi barátja, aki torkon ragadja a gaz panamistákat.” A kis tolvajok szerencsétlen esetének felfújása, kiszínezése és unos-untalan való emlegetése a tömegvezér által nemcsak a tömeg gyűlöletét élesíti a tolvaj ellen, hanem rémületet okoz az ügyes és nagy tolvajok között is, kik azután gondoskodnak arról, hogy valahogy a tömegmozgalom útjába ne kerüljenek!

A nagy tömegek bámulatosan gyors összehozása ez a tömegvezetés egyik legfőbb titka. A parasztvárosban ez decembertől ápriliséig nem is olyan nehéz feladat. Nagyon sok ember nem dolgozik ilyenkor és ezek nem a tulajdonképeni munkanélküliek, hanem azok, akik nyáron át megkeresték kenyerüket. Ezeket gyorsan összehívják a fanatikus kifutók, s elég azt a szót dobni a tömegbe, hogy az urak gazsága ellen talpra kell állani mindenkinek. A józan, becsületes paraszt nem szeret tüntetni, nem szereti érzelmeit az utcára vinni. A tömegvezér ügyessége ezt a még tisztességesebb múltból maradt szeméreméretet teljesen lerontani, és ha ez pár kísérlet után sikerült, akkor már megy a nyáj a bálvány után. Budapesten a tüntető felvonulásra a főkapitány engedélye szükséges. A parasztvárosban enyhébbek a szabályok. Ott engedélyez a minisztérium oly egyleteket, melyek politikai körmenetek rendezésére fel vannak alapszabályszerűen jogosítva. Keletkeznek „véletlenül” is felvonulások. A legforgalmasabb utcát is ellepi egyszerre a tömeg. Az emberek hosszú sorokban elfoglalják a járdát. És sétálnak fel s alá, s mikor a rendőr figyelmezteti őket, hogy ne foglalják el teljesen a járdát, a tömegvezér oda kiáltja: „Látjátok, az urak azt se szeretik, ha sétáltak azon a járdán, melyet a ti filléreitekből építettek.” Az ilyen parázs tüntetés a téli hónapokban a legolcsóbb eszköz annak szeretetét erősíteni a szívekben, aki igazán védi és igazán felvilágosítja a népet az ő legelemibb jogairól. A tömegfelvonulások és tüntetések ártatlan dolgoknak tűnnek fel, pedig kitűnő eszközei a féligazságokon és hazugságokon felépült szemfényvesztésnek és népámitásnak. A tömegfelvonulásoknál azután úgy kell elhelyezni a párt fanatikusait, hogy ezek útján a fanatizmus áthassa a tömeg minden tagját. A tömeg minden egyes tagja arcából kikelve, vad tekintettel rohan egy cél felé. Még a párt-jelvényt képező tollakat sem helyezik el úgy, mint rendszeren, hanem még a toll elhelyezésben is bizonyos harciasságot mutatnak. Nagy hatással van azután az ilyen tömeg, amelybe komoly földművesek is elegyednek, kik azelőtt a viláért sem tettek volna tollat, pláne kihívó veres tollat a kalapjuk mellé – mert csak duhajkodó legények, vagy közismert bolondok szertették azelőtt az ily díszet.

A hazai országgyűlési választótörvény olyan volt s olyan lesz ezentúl is a parasztvárosokban, hogy a külső család, szemfényvesztés, megtévesztésére ezer alkalom nyílik. Aki ügyesebben kezeli ezen eszközöket és fogásokat, az fogja képviselni a haza üdvére az „igazi népakaratot.” Aki több zászlót tud elhelyezni, nagyobb lármát tud csapni, akinek mindezen külsőségekhez szükséges „több” pénze lesz, az lesz ura a „közvéleménynek.” Ezért oly demorizáló hatásúak a mi választásaink a néplelekre még az egyenes vesztegetés nélkül is. De akar-e valaki ezeken a bajokon komolyan és őszintén segíteni?

A parasztvárosi tömegmozgalmaknál is alkalmazzák a nemzetközi tömegmozgalmak eszközeit és fegyvereit. A legcélravezetőbb fegyver a terror. A nagy és állandóan felizgatott tömeg már magában véve is az egyes emberre nézve félelmetes, hátha még a tömeg haragja céltudatosan van egy emberre irányítva. A tömegismételten és ismételten azt hallja, hogy aki nem tart velük az áruló, a nép legszentebb jogainak árulója, az urak talpnyalója. Ha az utcán találkoznak azokkal, akik nekik nem elvtársuk, azokat ők vad tekintettel végigmérik, gúnyosan lenézik, vagy egyet köpnek. Az alföldi parasztváros öregebb, tisztos parasztjai, kik még „akinek a tisztességgel a tisztességet” bibliai elvével nőttek fel, nem bírják elviselni a tiszteletlenséget, az inzultusokat. Inkább távol tartják magukat minden közügytől, mintsem elviselni kénytelenek legyenek az utca durvaságát és tiszteletlenségeit.

Rége a parasztvárosban is meg volt az a falusi szokás, hogy a községi tisztviselőket, a lelkészt, a tanítót az utcán találkozáskor köszöntötte a nép; de erről leszoktatja a tömegvezér a népet, azt mondva: „Ne köszöntsetek őket ti előbb, hanem ők köszönjenek nektek előbb; mért ők a ti szolgálótok, ti fizetitek őket, ti vagytok az urak!” Ez a „tanítás” emeli a tömeg öntudatát, ők egyre jobban beleélik, magukat abba az édes érzetbe, hogy ők az igazi urak. Lenézik apaikat, az öregebb parasztokat, kik még nem tettek szert arra a modern tudományra, hogy ők az urak és azok, akiket eddig uraknak neveztek, tulajdonképpen csak az ő kegyelműkből élnek, és nem élhetnének, ha a tulajdonképeni urak nem fognák meg az ekeszarvát. Érdekes fordulat ez a tömegmozgalomban. Az úrgyűlölet felébresztéséből indul ki a tömegmozgalom és az úrhatnámsággal végződik. Az urakat gyűlölik azok, akik erőnek erejével maguk is urak akarnak lenni.

Az alföldi parasztváros tömegmozgalmában is nagy szerepet játszik a fenyegetés. Ebben a tömegvezérnek éppen oly virtuozításra kell szert tennie, mint a káromkodásban. „Ha a nép akarata teljesül, úgy nem marad kő kövön; mert a nép akarata mindent elsöpör.” Ilyenféle szavak hallhatók unos-untalan. A fenyegetés különösen jól esik a tömeg lelkének; mert megerősíti őt abban a nézetben, hogy ő a hatalom és ha akarja, elsöpörhet mindent. A tömegvezérnek azonban nagyon vigyáznia kell, hogy a tömeg ne vegye egészen komolyan a fenyegetést; mert különben vége a tömegmozgalomnak, a vezetőt lecsukják, a zendülőkkal pedig elbánik a szurony és golyó. De az örökös fenyegetés is tettek nélkül mit sem ér, gondoskodni kell tehát oly tettekről melyek túl messzire nem mennek és legfeljebb a börtön küszöbéig érnek.

Az alföldi parasztváros tömegében él az a tudat, hogy e világon a tulajdonképeni erőt ő képviseli, és ha leszámolásra kerülne a dolog, ők biztosan győzedelmeskednének; mert hiszen a tömeg tagjai mind katonaviselt emberek. Csak akkor esnek gondolkodóba, ha valaki közibük dobja azt a szót: „Barátaim, hiú remény-

kedés bármily sokan vagytok, tiszték nélkül mit sem ér a ti erőtök.”

A terror és fenyegetésnél nem kevésbé hatásos fegyver a bojkott. Az ügyvédek, kereskedők és iparosok közül azokat, kik nem csatlakoznak a tömegmozgalomhoz a tömegvezér a tömeg kiváló figyelmébe ajánlja, hogy ezeket, az embereket mint a nép nagy ellenségeit kerülje a tömeg. Nagyon erős lelkű embernek kell lennie, aki meggyőződéséért kész szenvedni is; mert az alföldi parasztváros nem a marttyrok hazája és a meggyőzés nem becsülése, lazasága egyik fő oka a társadalom nagy betegségének. A legtöbb ember beadja a derekát, és ha nem is kiált a tömeggel, legalább üzletében kifüggeszti a tömegvezér arcképét és messziről alázatosan köszön a tömegvezérnek. Így fest a valóságban az a jelszó: „jogot a népek”; így valósítják meg az egyenlőség, testvériség és szabadság eszméit, melyeket lépten-nyomon oly nagy lelkesedéssel hirdetnek a népvezérek. A tömeg győzelmi mámorában imádvá a tömegvezért, nem veszi észre, hogy zsarnokot ültetett a maga nyakára, akitől egyhamar nem szabadul, és ez a zsarnok sokkal kegyetlenebb, mint azok a „zsarnokok”, kik ellen harcba vezette a tömeget a vezér.

A tömegmozgalom állandó tűzhelye a már több ízben említett politikai egyesület. Ez az egyesület a kisebb tömeg, melyet a tömegvezér ugyanazon elvek alapján kormányoz, mint a nagy tömeget. Az egyesület ügyeit előkészíti a választmány, melynél fő dolog, hogy lehetőleg kritikus érzés nélküli emberekből legyen összeállítva. A tömegvezér rendszeren a választmány valamelyik tagja által téteti indítványait, hogy a közönség mindig azt higgye, hogy a nép akarata teljesül, amely népakaratnak legalázatosabb szolgálja maga a népvezér.

Titkárokat is tartanak ezen politikai egyesületeknél, akiket rendszeren az intellektüel ügyvédek közül szemel ki a tömegvezér. Ezek az intellektüel titkárok a nép előtt bizonyos elvhűséget is hangoztatnak a 48-as vagy szociális eszmék iránt; de természetesen ez csak hangoztatás, és inkább üzleti szempontból fontos.

SZEMLE.

Dr. Melly Béla: Az árvaszékek hivatása gyermekvédelemben.

A gyermekvédelem, mely a dolog természeténél fogva, mindenkor fontos szociális hivatást töltött be, a fejlődés különböző fázisain keresztülmenve, napjainkban hármass irányban jegecesedett ki: mint *társadalmi, közigazgatási és büntetőjogi* gyermekvédelem. Mindhárom tulajdonképpen egyazon cél felé törekszik: lehetőleg megelőzni a fizikai, a szellemi és a morális tönkrejutást, amennyiben pedig az elhagyottság, a züllöttség, avagy a bűnözés fenforog, segítő, javító eszközökkel közrehatni a gyermek megmentésében. Az eszközök tehát, amelyekkel a háromirányú gyermekvédelem dolgozik különbözők, bár egymással harmóniában vannak, *egyébként azonban a legszervezebb összefüggésben kell egymással állaniok.* Ez a vezérgondolat az, ami Melly könyvében leginkább kidomborodik s ami a könyvét különösen értékesé, mondhatnám hézagpótlóvá teszi. De lehetetlen is lett volna, hogy Melly figyelmét, a németországi gyermekvédelem tanulmányozása közben, ne ragadta volna meg az a szerves kapcsolat, az az egymásba fonódás,

mely a német társadalmi és hatósági gyermekvédelem között fennáll. Meg kellett neki, – aki évek óta helyesen hirdeti, hogy az árvaszékekbe több lüktető életet kell belevinnünk, – látnia, hogy ez az élet valójában csak úgy fogja átlengeni az árvaszékeket, ha a társadalom gyermekvédő munkáját igénybe veszik, a kapcsolatot a társadalom gyermekvédő intézményei és az árvaszékek között szorosabbra fűződik, s maguknak az árvaszékeknek gyermekvédelmi irányzatú tevékenysége, hogy úgy mondjam, belterjesebbé tétetik. Ez a könyv legkézzelfoghatóbb bizonyítéka annak, hogy Melly a vezetése alatti székesfővárosi árvaszéknél mindezt sikeresen keresztül is vezette, anélkül, hogy a Németországban szerzett bőséges tapasztalatait a kivitelben, ne transformálta volna a hazai sajátos viszonyainknak megfelelően. Nem von le sem koncepciójából, sem a kivitel nehézségéhez megkívánt energiájából semmit sem, ha azt mondom, hogy szemben a többi árvaszékekkel, a székesfőváros sajátosságánál fogva leginkább rendelkezésére állottak azok az eszközök, amelyekkel ideáit meg is valósíthatta, amivel követendő példát állított fel a többi városok árvaszékeinek is. Mert ha nem állanak is ezeknek rendelkezésükre azok az eszközök, sem a személyzet, sem a társadalmi intézmények tekintetében, viszont a működési tér sem olyan beláthatatlan, mint a székesfővárosi árvaszéké. Itt van elsősorban a gyermekvédő osztály. Véleményem szerint, ma már alig van nagyobb ügyforgalmú árvaszék, – és pedig akár városi, akár vármegyei, – mely ezt, a gyermekvédelmi ügyek számának és fontosságának növekedése folytán, nélkülözhetné. Itt van a hivatásos gyámosság, melynek behozatala az egyedüli eszköz a házasságon kívüli gyermekek kellő védelmére. Ne is gondoljunk Németországra, ahol több millió márkát hajtottak már be a természetes apáktól, megalapozva ezzel több százezer törvénytelen gyermek existenciális fennmaradását, hanem nézzük épen a székesfővárosi árvaszék ez irányú tevékenységét, mely szerint 1911-ben a hivatásos gyámok eljárása 15084 és 1912-ben 36958 koronát eredményezett a kiskorú hajadonoktól házasságon kívüli született gyermekeknek! Gondoljuk el, hogy az összegek sok száz gyermek megmentését eredményezték, akik enélkül elpusztultak volna. De itt van a prostitúció elleni küzdelem, melyet Melly olyan helyes érzéssel vont be az árvaszék működése körébe s mely kétségkívül hazánk legtöbb városában eddigél aligha volt bevonva az árvaszék ressortjába. A könyv, amely a magyar városok országos kongresszusának megbízásából íratott, nemcsak példát állít fel a székesfővárosi árvaszékek működése eredményeinek bemutatásával, hanem a statisztika adatainak bőséges igénybevétele mellett, egyenesen direktívákat ad a városi árvaszékeknek gyermekvédelmi irányú működésük mikéntjére nézve, s így amellet, hogy amúgy is nagyon szegényes gyermekvédelmi irodalmunkban hézagpótló helyet tölt be, egyúttal gyámhatóságainknak fontos szolgálatot is tesz.

Schopf Kálmán.

Az Andrássy-párt szociálpolitikája.

Az Országos Alkotmánypárt omnibusprogrammjában a szociálpolitikának is hely jutott. Andrássy ezúttal is bebizonyította, hogy „van szíve”. A bőkezű program szociálpolitikai része így hangzik:

„Nagy súlyt kíván fektetni a párt a haladó kornak megfelelő szociális politikára, amelynek ki kell emelkedni az eddigi szűkkeblűség kereteiből.

Nemcsak a mezőgazdasági kisbirtokos és munkás, nemcsak a kisipar és az ipari munkásosztály, valamint az alkalmazottak százezrei erkölcsi, anyagi és közművelődési érdekeinek az eddigénél sokkal erőteljesebb felkarolása által, hanem érvényesülnie kell a tervszerű szociálpolitikának a közelet minden terén, az összes állami, közhatósági, mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi intézményekben modern szociális szellemet kell behozni.”

A nyomor leküzdésénél erőfeszítéseinket legelső sorban az elhagyott gyermek, a szegénysorsú betegek és aggok istápolása és ellátása felé, az erkölcsi és testi betegségek fészket képező lakásmizéria leküzdése és az egészségügy erőteljes fejlesztése felé fordítsuk, amely utóbbi az államot erősíti és a legnagyobb szociális jótémények egyike. Rendezni kell a szegényügyet. A párt a törvényhatóságok és községek működésében a nőknek is tért kíván nyújtani és erejükét a szociális munka érdekében fe^l kívánja használni. Egyáltalában a nők jogai és érdekei iránt a legnagyobb rokonszenvet érzi.”

Ha igaz lenne az a mondás, hogy a jó szándék, fél tett, akkor ez a program nagyot lendítene a magyar szociálpolitika szekerén. Egyelőre a szerkesztőségi falakon kifüggesztett figyelmeztetést társítja emlékeztünkbe: „szíves marasztalásokat ne tessék komolyan venni.”

A programban t. i. nagyon is sok a humanizmus és az elvi lendület. Mi jobb szeretünk volna néhány tételes programpontra. A humanista elvek hirdetéséhez elég a lélek nemessége, néha egy kis ideggyengesség mert ez nem kerül pénzbe, ellenben az igazi szociálpolitikához – minők: a munkanélküliség és rokkantság elleni biztosítás – pénz kell, és ez ugyancsak keményen a zsebre megy. Ezért van, hogy az az emberiségért és emberiességért rajongó szociálpolitikust mindenki szereti, ellenben a tételes szociálpolitikát követelők ellen ökölbe szorul azok keze, akiknek a zsebébe kell a fedezetért nyúlni.

Túl a Dunán, Baranyában . . .

A „Köztelek” szeptember hó 13-iki száma egy statisztikát közöl, melyet a cikkíró gyakorlati gazdákhöz szétküldött kérdőívei alapján állított egybe. A gazdákhöz intézett kérdés a következő volt: *Mennyit keres a gazdasági cseléd Dunántúl?* A beérkezett válaszok eredménye a következő:

Munkások:

Megye	Készpénzfizetés korona	A természetbeni járandóság pénzértéke korona	Tejtea fizetés korona	A teljes fizetés bőli készpénz- százalék
1. Moson	175	343	528	33·2
2. Sopron	108	380	488	24·1
3. Vas	105	392	497	21·1
4. Győr	109	362	471	23·1
5. Komárom	111	404	515	21·5
6. Fejér	112	448	560	20·0
7. Tolna	70	398	468	14·9
8. Baranya	85	412	497	18·1
9. Somogy	50	355	405	12·4
10. Veszprém	82	404	486	16·8
11. Zala	58	396	454	12·7

Ennek a tabellának a teljes értékelésére szükséges még ismerni a számítás módját is. Ez a cikkíró szerint a következőképpen történik:

„Ezek az adatok természetesen csak viszonylagos értékűek s a cselédbérek pénzértékét kisebbnek tün-

etik fel, mint ezt ma általában számítani szokás. Oka ennek egyrészt, hogy a természetbeni járandóságok értékelésénél a mainál kisebb átlagos árfolyamot használtam fel, másrészt, hogy a lakást külön nem értékeltem, minthogy ez az 1907. évi XLV. t.-c. 29. §-a értelmében az egész országra nézve egyformán kötelező s így ez az adatok viszonylagos értékén nem változtat. A tehéntartást aszerint értékeltem, amennyibe az a munkaadónak kerül, a cselédnek a tehéntartásból származó hasznát nem vehettem figyelembe, mert ez esetben a cseléd mint vállalkozó volna tekintendő. A sertés- és baromfitartást szintén nem értékeltem, mert ez kevés kivétellel mindenhol engedélyezve van. A természetbeni járandóságok értékelésénél következő egységsszámokat használtam: búza métermázsánként 20 K., rozs 16 K., árpa 18 K., tengeri 16 K., főzelék 20 K., hasábfá köbméterenként 7 K., dorongfa 5 K., rözse 20 kéve 3-50 K., só kg.-ként 14 fillér, hús 1.20 K., tej literenként 14 fillér, bor literenként 40 fillér, pálinka 20 fillér, 1 db tehéntartás 50 K., szántó föld 100 □-ól 3 K.”

A természetbeni járandóság átszámításának ezt a kulcsát azért tartottuk szükségesnek közölni, hogy a dunántúli cselédek kereseti viszonyai pártatlan megítélésben álljanak az olvasó előtt.

E szerint az egész Dunántúlon nincs egy cseléd, aki egy egész forintot keresne naponként. Ha pedig csak a készpénz fizetést nézzük, úgy a cseléd készpénzfizetése Tolna, Baranya, Somogy, Veszprém, Zala vármegyékben a 20 azaz húsz fillért sem éri el, sőt némelyikben jóval alatta marad a katonaságnál közlegényi rangban élvezett: lönungnak.

Ilyen körülmények között nem kell éppen hazarúlnak lennie nálunk annak, aki azt véli, hogy a kivándorlás egyik oka az alacsony munkabér és hogy nem egészen indokolt a baranyai földesúr felháborodása, amikor nem képes megérteni, miért nem dolgozik a dunántúli cseléd olyan acélosan, mint egy angol kazánkovács.

Maga a cikkíró, aki szintén gazda, írja, hogy:

„A cselédnek negyedévenként kimérik a járandóságát. Ennek a főleg gabonából álló járandóságnak eredeti rendeltetése az, hogy a háztartásban használják fel, de a legtöbb esetben ebből még megtakarítani igyekszik a cseléd, hogy ennek értékesítése útján készpénzhez jusson. Minthogy azonban többnyire a falusi szatócs az egyedüli vevő, kénytelen a cseléd megtakarított gabonáját jóval értékén alul eladni. Ehhez járul még, hogy a cseléd a szatócsnál amúgy is el van adósodva s ennek törlesztésére gabonáját használja fel. *A cseléd tehát mindenképpen rosszul jár s végeredményben se gabonája, se pénze nincsen. Ennek az állapotnak tehát úgy magán-, mint közgazdasági hátrányai is vannak, amennyiben a cseléd rosszul táplálkozik, csak hogy megtakaríthasson magának valamit, pénzhez azonban még sem jut.*”

Szóval: a magyar gazdasági cseléd rosszul táplálkozik, állati sorban él. tudatlan és a szép magyar nóta szülőföldjén, túl a Dunán Baranyában átlagosan 20-30 évvel fiatalabban dől a sírba, mint a német, angol, vagy francia mezőgazdasági munkás vagy cseléd.

A munkanélküliek gyűlése Budapesten.

Majdnem egyidejűleg a munkanélküliség elleni küzdelemnek Gentben tartott nemzetközi kongresszusával, a magyar ipari munkásságot két helyen is foglalkoztatta a munkanélküliség leküzdésére irányuló küzdelem. Budapesten és Szombathelyen gyűléseket tartottak ebben a fontos kérdésben a munkanélküliek, vagy – hiszen a munkanélküliség veszélyének a mo-

dern ipari munkás mindég ki van téve – mondhatjuk az egész magyar munkásság.

Budapesten hatalmas, impozáns lefolyású volt a nagygyűlés. A kérdés előadója Böhm Vilmos volt, a munkanélküliség és a munkaközvetítés kérdésének kétségen kívül ma legalaposabb ismerője és leghivatottabb tollú írója. Szűkre szabott helyünk nem engedi, hogy a grandiózus méretű beszédet, melyre mindenkinek, aki ezzel a kérdéssel foglalkozni kíván, a jövőben vissza kell térnie, közölhessük. (Külön lenyomatban is megjelent.) Minden aktuális probléma elemzésre került beszédében. A gyűlésen elfogadott *határozati javaslat* szövege a következő:

„Budapest munkanélküli munkásságának 1913. szeptember hó 9-én megtartott nyilvános gyűlése a rendelkezésre álló, munkanélküliségre vonatkozó adatok alapján megállapítja, hogy a folyó munkaszezonban a munkanélküliség az elmúlt téli munkanélküliséggel szemben még fokozódó irányzatú.

A világiac közgazdasági jelenségeiből és a különböző ipari érdekeltségek egyesületeinek jelentéséből megállapítja a gyűlés, hogy a gazdasági helyzet javulása a folyó évben nem várható, sőt teljes bizonyossággal megállapítható, hogy a jövő tavaszig a munkanélküliség arányai csak növekedni fognak.

A gyűlés megállapítja, hogy sem a főváros, sem a kormány e fokozódó munkanélküliséggel szemben nem teljesítik kötelességüket. A hatóságok minden modern szociális szellemmel ellentétben a gazdasági, válság ideje alatt a közmunkák végrehajtását is beszüntetik és ezáltal elriasztják a magán-vállalkozást az ipari tevékenységtől s fokozzák a munkanélküliséget.

A gyűlés továbbá megállapítja, hogy az 1913. évi költségvetésben megszavazott államvasúti beruházási költségeknek hadügyi célokra való fölhasználása törvényellenes s katasztrófával fenyegeti a már csőd szélén álló államvasúti intézményt, azonfölül válságba kergeti az ország iparát és kereskedelmét.

Mindezeknek alapján a gyűlés fölszólítja a Magyarországi Szakszervezeti Tanácsot, hogy intézzen sürgős beadványt a kormányhoz és fővároshoz, tárja föl a munkanélküliség arányait, a munkanélküliség okozta társadalmi veszedelmeket s szólítsa föl a hatóságokat, hogy a munkanélküliség csökkentés? céljából haladéktalanul végeztessék el a már tervbe vett és végrehajtásra váró közmunkákat. Azonfölül szólítsa föl a kormányt és fővárost, hogy még a tél bekövetkezése előtt gondoskodjanak a munkanélkülieknek a külföldön jól bevált genfi rendszer alapján való rendszeres segélyezéséről.

A gyűlés egyúttal megállapítja, hogy a munkanélküliség veszedelmével szemben csupán a szakszer-, vezeték teljesítették kötelességüket, miért is felszólítja az összes munkásokat, hogy tömörüljenek a fönnálló szakszervezetekbe, mert a folyton ismétlődő munkanélküliség ellen csak ezek az intézmények nyújtanak rendszeres védelmet.”

Szociológiai problémák a német monistaszövetség hetedik nagygyűlésén.

Düsseldorfban, folyó hó 5-étől 8-ikáig tartotta a német monistaszövetség a hetedik nagygyűlését, amely az azelőtt tartott gyűlésekkel szemben bizonyos tekintetben igen lényeges fejlődést mutatott. Ezen a gyűlésen léptek ugyanis a különböző fajta szociológiai kérdések első ízben előtérbe. A vitaulések során az első előadást *Dr. Stocker Heléna* tartotta a *születési arány csökkenéséről*. Fejtegetéseinek kiinduló pontjául és ve-

zérfonalául az az alaptétel szolgált, hogy nem az egyesek mennyisége, hanem fizikai *minősége* nyújt csak garanciát, a nép egészséges továbbfejlődésére; a szerelem és a házasság mindenesetre egyéni ügyek; a faj fenntartása azonban közügy. Világos, hogy a magas születési szám magában véve nem áll az összesség érdekében, ha az alsóbb néposztályok gyermekeinek életfeltételei oly rosszak, hogy vagy beteg emberekké nőnek fel, vagy aránylag fiatalon meghalnak. Épen a halálozási számra kell nagy figyelmet fordítani, amikor a születések csökkenésének problémájával foglalkozunk. Ha a kérdést ilyen látószögéből nézzük, az u. n. „sárga veszedelem” a mesék országába távozik, mert ámbár Kínában és Indiában igen magas a születési arány, de viszont a halálozási is óriási, úgy, hogy a tényleges népszaporodásuk aránya körülbelül Franciaországának felel meg. Amit követelnünk kell tehát, az egyfelől a fajfenntartás kérdésének észszerűbb, tudományos alapokon való rendezése, még pedig úgy, hogy az iszákosok, gonosztevők, elmebetegek ne hozhassanak létre utódokat, továbbá hatékony szociálhigiéniai reformok útján, amelyek révén az alsóbb néposztályok gyermekei, akikből gyakran az illető korszak legtehetségesebb emberei kerültek ki, erős, egészséges férfiakká fejlődhessenek, és végül az anyák erélyes védelme segítségével, akár törvényes, akár törvénytelen születésű is a gyermekük. Egy ily generatív etika, amely a nemek egyenjogúságára van alapítva, amelynek a lényege az anya és az új nemzedék védelme, nemcsak nemes, hanem a legnagyobb mértékben praktikus is mert a születési arány ilyen csökkenésében rejlik a legmagasabbrendű emberi ökonómia. *Dr. Fischer* (Karlsruhe) is evvel a kérdéssel foglalkozott, mint második referens.

A második témát *dr. Pothoff* (Düsseldorf) ismertette „*Társadalmi biztosítás és kötelességérzés*” *cini alatt*. Az előadás a következő vezérlőgondolatok kifejtését nyújtotta: 1. A monizmus, amely elveti a mennyi gondviselés és a túlvilági igazságszolgáltatás gondolatát, ezáltal az embereket ráneveli a felelősség érzésére maguk és embertársaik iránt. 2. A mi felelősségteljes cselekvésünknek két iránytűje kell, hogy legyen: a közjó és a gazdasági imperativus. 3. A szociális tevékenység megfelel ezen eszménynek, mert megvédi a közérdeket az egyéni önzéstől; továbbá lehetővé teszi a nép többségére nézve a felelősség érzését és a racionális tevékenységet. 4. A társadalmi biztosítás nem állami gondoskodás, hanem kényszer az önmagáról való gondoskodásra (munkás) és az élet költségének idejekorán való fedezésére (munkaadó). 5. A szociális védelmi törvények nem a munkaszolgáltatás eredményének csökkentését, hanem ellenkezőleg szaporítását célozzák. Megakadályozzák az emberi munkaerővel üzött rablógazdálkodást és annak ésszerű felhasználását kényszerítik ki. 6. Semmiféle tőkebefektetés sem oly jövedelmező, mint a szociális célokra tett tőkebefektetés, vagyis a nép életének, egészségének és munkaerejének fenntartása és fejlesztése. E kérdés második referense, *Dr. Back* (Düsseldorf) jelentésében *Barnhard* tanár ismert művével foglalkozik, amely annak a kimutatására törekszik, hogy a szociális törvényhozás kedvezőtlenül hat a munkaadók működési képességére és megsemmisíti a munkások felelősségérzését, ellenben felkelti mohó hírvágyukat. Előadó egymásután megcáfolja e tételeket.

Ezután *Häckel* előadását olvasták fel – mintegy kárpoztalul távolmaradásáért, – amely „*Monismus und Mystik*” címét viselte és amelyben a szerző élesen fordul minden az ő naturalisztikus monismusa-hoz hasonló világfelfogás: az ideális monizmus, a

neovitalismus, a konkrét monizmus, a Bergson-féle intuitizmus stb. ellen és hangsúlyozza, hogy az ő szubsztancia törvénye és az Ostwald-féle energiatörvény között nincsenek elvi eltérések. Ezután *Maurenbrecher* (Mannheim) értekezett a régi világnézet összeomlásáról és *Dr. Penzig* charlottenburgi városi tanácsos tartott előadást a monizmus és az ifjúság nevelésének viszonyáról.

Unold (München) a monizmusnak az állam és a társadalom szempontjából való jelentőségét méltatta. Azt állítják – úgymond – hogy a monizmus veszélyes az állami életre. Ez azonban fokozottabb mértékben állították a kereszténységre. És a kereszténység életellenes nézetei ellenére az állam és az egyház belső szövetséget kötöttek. Nem tagadható azonban, hogy a tudomány már régóta befurakodott ez egyesülésbe. Az állam és a társadalom nemcsak a katonai és gazdasági életen nyugszik, hanem elsősorban a közösség gondolkodásmódján. Három ily gondolat fajt kell megkülönböztetni. Az első a theologiai, amely szerint az állam és társadalom isteni rendezésen alapszik. Emellett a renaissance korában kialakult a rationista vagy apriorisztikus gondolkodásmód, amely az állam és társadalom alapjait ész-okokban keresi. Az élet célja e világnézet szerint az eudaimonizmus, vagyis a lehető legtöbb ember lehető legnagyobb boldogsága. Ezen felfogást a haladó pártok, a szocialisták és a liberálisok tették magukévá és merev dogmatizmussá fejlesztették. Végül még egy harmadik gondolkodásmód is létezik, a tudományos, a monizmus, amelynek elve a tapasztalat erős megragadása és a következtetéseknek egyedül a tapasztalat alapján való levezetése; ez evolucionizmus, nem radikalizmus, mint az előbbi. A fejlődés történeti szemlélet ad csak igazi betekintést az élet igazi lényegébe. A monista boldogsági eszmény: a lehető legnagyobb számú ember lehető legnagyobb alkotási képessége.

Ostwald a „Monizmus és a jövő” című előadásában a kulturális fejlődés problémájára vonatkozólag négy döntő fontosságú törvényt állított fel. 1. Emelkedő kultúránk van, pozitív differenciál quotiens-sel, azaz a kultúra emelkedése egyre gyorsul. 2. A kultúra emelkedésének legfontosabb eszköze a mindinkább térfoglaló szocializálódás. 3. Az energetikai imperativus: Ne fecserejlj energiát. 4. A regulátor lassú működésbe lépése.

„Álláspontunk a német birodalmi büntetőtörvénykönyvtervezettel szemben” az volt a címe *Bosenheimer* előadásának, amelyből kiemeljük a következőket: A monizmus a bünt, az átörökléstől, neveléstől, társadalmi és egyéb viszonyoktól feltételezett jelenségnek tekinti. A büntetés és meglakolás fogalmát tehát nem ismeri. A monista csak azért büntet, hogy az akarati alkotó tényezőt befolyásolja. Azután a törvényjavaslatot és az ellenjavaslatot kritizálja az előadó. Az előnyök felsorolása után áttér a hátrányokra és főleg a következőket kifogásolja: 1. A fegyház- és börtönbüntetés megszigorítását, 2. A halálos ítélet fenntartását. Már pedig nem szabad, hogy a büntetés legyen a cél; az akarat etnikai befolyásolására kell törekedni. A büntettek elleni küzdelem a jövedelmek emelése, az alkoholelles harc és a lakáskérdés energikus megoldása a fő dolog. E kérdéshez még dr. Voss düsseldorfi ideg orvos szövege.

Ezután Höft rektor előadása következett volna, amelynek a német tanintézetek fokozódó elfelekeztesítése alkotta a tárgyat. Előadó azonban nem jelenhetett meg, mert a felettes hatóság erre a célra megtagadta a szabadság adását, ami ellen a kongresszus ünnepélyes tiltakozó határozatot hozott.

Nemzetközi lakáshigiéniái kongresszus.

Antwerpen, szeptember 7.

Tizenhét ország, számos város és intézet volt a kongresszuson képviselve. A tanácskozás a belga kivándorlási biztos Venesoen előadásával kezdődött „a kivándorlók higiéniájáról”. Borzasztó képet festett különösen az orosz kivándorlók mocskosságáról. Ezeknek valami teljesen idegen dolog a víz. Az orosz kormány különben nem sok teketóriát csinál a kivándorlóival. Három-négy napon át vannak begyömöszölve olyan vasúti kocsikba, amelyek télen fűthetetlenek és amelyeken se klozett, se ivóvíz nincsen. Útlevelet csak a zsidók kapnak, a többiekkel annak rendje-módja szerint való csempészet folyik. Valahol a határ közelében elhagyják az egész lassan menő vonatot, valahol egy magányos tanyán megállnak és azután a sötétben folyókon, pocsolyákon és mocsarakon keresztül a német határra vezetik őket valamelyik ellenőrző állomásig. Itt azután napokig ülnek ezek a szerencsétlenek siralmas helyzetben. Nem sokkal derültebb színekkel esetelte az előadó a német kivándorlókat való bánásmódot sem. Ezek is 60 órán vannak összezsúfolva 4. osztályú kocsikban, amelyekben nincsen se pad, se világítás, se víz.

Ehhez az előadáshoz azután vita fűződött, amelyben a szónokok különféle indítványokat tettek a kivándorlókkal útközben, a kikötőben és a hajón való bánásmód tekintetében.

Nagy sikere volt *Verschuren*-nek, az antwerpeni köztisztasági ügyosztály főnökének. Előadta, hogy Antwerpenben 2600 hektár területen fekszik, amelyen 40,000 házban és 1000 utcában 322,000 ember lakik. Ennek dacára a halandóság csak 12 pro mille.*) Ennek oka: a hulladékfeldolgozás, amely e mellett még egy millió értékű trágyát nyújt a földművelésnek. *Verschuren* erre a célra egészen különös klozett-szerkezetet talált fel és honosított meg Antwerpenben. Az elnök külön szerencsekívánatait fejezte ki az előadónak előadása végén és annak a reményének adott kifejezést, hogy a jelenlévők sokat okultak és sokat fognak saját hazájukban megvalósítani az előadásból.

Dr. Brees a hajótisztek és matrózok nemi betegségéről értekezett, amely óriási mérveket öltött. Egy koppenhágai felvétel szerint 2970 nemi beteg közül 1210 tengerész volt. *Pierre Gonteau* és *Henri Gérard* a „L'hygiène dans la marine de guerre moderne” című munkájukban a következő számokat közlik a nemi betegségekről (1893-ból): Dánia 28.8 p. mille, Ausztria 87.2, Németország 109, Japán 121, Italia 126.7, Oroszország 140, Anglia 155, Hollandia 283 pro mille. A kór megelőzése végett Belgium a tengerészeti iskoláinak a tanrendjébe fogja fölvenni a nemi betegségek ellen való védekezés oktatását.

Dr. Korbuly Mihály a magyarországi halbiológiai kísérleti állomás igazgatója a hajózható vizeknek a városok és ipartelepek által való elpiszkításáról értekezett. Javaslatára elfogadta a kongresszus, hogy a hajózható vizek tisztántartása közérdekű ügynek tekintessék, minél fogva az érdekelt kormányok megkerestetnek, hogy nevezzenek ki egy nemzetközi szakbizottságot, amely a vízmedrek tisztántartását és a szennyvizek tisztítását nemzetközi rendelkezésekké szabályozza.

Az időt annyira kimerítették ezek a tanácskozások, hogy több tárgyat el kellett halasztani a legközelebbi hágai kongresszusra.

K. M.

*) Budapesten 18.5, Madridban 25.4, Moszkvában 26.2!
(A szerk.)

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: dr. Halász Frigyes,

Az Országos munkásbetegsegélyző- és balesetbiztosító-pénztár titkára.*)

Az O. M. B. P. igazgatósága f. hó 19-én tartotta rendes havi ülését. A beteg *Sarkadi* igazgató helyett dr. Szemenyei Kornél aligazgató terjesztette elő a havi jelentést, melyet az igazgatóság egyhangúlag elfogadott. *Garbai* Sándor elnök bejelentette, hogy *Lukács* József alelnök ismét 1000 koronával gyarapította az országos pénztári alkalmazottak részére általa létesített segélyalapot, mit az igazgatóság az adományozó lelkes életével vett tudomásul. Az igazgatóság egyhangúlag magáévá tette dr. *Aczél* (Temesvár) azon indítványát, hogy az elnökség mindent kövessen el a ker. pénztári alkalmazottak szolgálati és fegyelmi szabályzatának jóváhagyása érdekében. A munkáskórházra vonatkozó több javaslat elfogadása után az igazgatóság dr. *Szemenyei* Kornél aligazgatót a megfelelő várakozási idő elteltén, a II. fizetési osztály 3. fokozatából a 2. fokozatába sorozta; engedélyt adott több balesetbiztosítási ítélet megfellebbezésére; elutasította egy orvosnak tüdőbeteg pénztári tagok Meránban való elhelyezésére vonatkozó szerződési ajánlatát; az érdekelt iparágak kérelmére megállapította a tőkefedezeti üzletágban az 1913. évre szedendő baleseti járulékelőlegek mértékét s a kirovás és beszedés módozatait; a baleseti tartalékalapok kamatoztatása tárgyában részletes szabályokat állapított meg; *megállapította az 1912. évi baleseti költségeket, a beszámítható munkabéreket és az egységdíjtételt, s utasította az igazgatót, hogy ezen határozat alapján az 1912. évi baleseti járulékkirovást a munkaadóknak küldje meg.* Az állami munkásbiztosítási hivatalnak az országos pénztári alkalmazottak kiküldetéseire vonatkozó azon rendelkezését, hogy a kiküldetések mindenkor az Á. H.-nak bejelentendők s csakis az állami hivatal jóváhagyása után foganatosíthatók, az igazgatóság nem vette tudomásul, minthogy az állami hivatal megillető felügyeleti hatáskör csakis az utólagos ellenőrzést, de nem a végrehajtásra halasztó hatályú jóváhagyást foglalja magában. A kiküldetések elrendelését azonban az igazgatóság az eddigi gyakorlattal ellentétben az elnökségnek tartotta fenn, s elhatározta, hogy az állami munkásb. hivatal felterjesztéseiig értesíti arról, hogy ily módon kívánta elegendő garanciáját biztosítani a leggazdaságosabb eljárásnak. A kiküldött alkalmazottak lakbérpótlékát az igazgatóság beszüntette, de egyúttal elrendelte, hogy a kiküldetések időtartamának megrövidítése s az idő gazdaságos kihasználása céljából a kiküldöttek a rendes hivatalos időn túl is teljesítsenek szolgálatot, s minthogy a kiküldetésben levő alkalmazott különmunka idejének igazolása nehézségekbe ütközik, elhatározta, hogy a kiküldetésben levő alkalmazottak a IV. osztályig bezárólag napi 5 korona, az I-III. fiz. osztályba tartozók napi 7 korona külön munkadíj átalányban részesíttetnek. Ezek után több száz balesetkártalanítási ügyben, ker. pénztári alkalmazottak ügyben, orvos-, gyógyszer-, székézipítési és helyiségbérleti, pójtáruék stb. ügyekben határozott az igazgatóság.

Gyermekellátási- és cselédberköltség jár-e a tagnak, vagy családtagnak? E kérdés képezte b.-i választott bíróság ítélezésének tárgyát. Az érdekes igény tárgyában a bíróság a következőképen ítelt: A bíróság

a b.-i kmbptár igazgatóságának határozatát igénylő felebbezése alapján felülbírálván, igénylőt azzal az igényével, hogy nejenek kórházi ápolatása ideje alatt felmerült 120 K gyermekellátási és 42 K cselédberköltségei részére megítéltessenek, – elutasítja. Az ítélet indokolása röviden ez: Igénylő előadta, hogy nejenek kórházban való ápolása idejére gyermekének gondozásáért 120 K-át kellett fizetnie, azonfelül a nejenek a kórházból való kivitele után neje mellé egy kiszolgáló nőt kellett felvennie, ami 42 K-ba került. A bíróság megállapította, hogy az igénylő neje maga a pénztárnak tagja nem volt, s csakis mint családtag jöhet tekintetbe. Már pedig a családtag betegség esetén a 907: XIX. t.-c. 50. §. 5. pontja szerint a családtagnak ingyen orvosi gyógykezelés, gyógyszer- és a szükséges segélynek, s így gyermekellátási és cselédtartási költségek, mint a hivatkozott törvényszakasz által egyáltalán nem ismert segélynek, nem illetik meg sem a tagot, annál kevésbé a családtagot. De még ha az igénylő előadott igényei a törvény 59. §-ának 3. bekezdésében megállapított és kórházi ápolás esetén esetleg járó feltáppénznek tekintetnek is, az igény még akkor sem volna jogosnak elismerhető, mert – eltekintve attól, hogy ez csak mindig a napibérosztályhoz alkalmazkodó meghatározott tételekben és nem a tényleg felmerült kiadásokhoz mérten számítható, – a feltáppénz kórházi ápolás esetén, csak magát a tagot illeti meg, a családtag kórházi ápolatása esetén ez sem jár, miután ez csak a családfentartó és kereső pénztári tag elmaradt keresményének a család javára való pótlására szolgál, holott a jelen esetben az igénylő saját előadása szerint családjának megélhetését úgy most, mint nejenek betegsége ideje alatt, kizárólag az ő keresménye adta, amiért is a felebbezés útján érvényesíteni kívánt igényt, már ez okból is el kellett utasítani.

Az árvíz- és más elemi csapások okozta károsodások a munkásbiztosításra nézve az utóbbi időben

elégé érezhetően mutatták meg káros hatásukat. Az ilyen katasztrófák által látogatott vidékeken a gazdasági pangás miatt bizonyos, hogy a betegsegélyezési és balesetbiztosítási járulékok még az adónál is lanyhábban folynak be. Ezt még tetézné a tordai pénzügyigazgató által hangoztatott az a felfogás, hogy az árvíz-sújtotta vidék lakosságának a pénzügyminiszter adta adóbehajtást felfüggesztő kedvezmény a pénztári követelések behajtásának felfüggesztését is magában foglalja. A tordai pénzügyigazgató e felfogástól vezetettve, meg is tagadta a pénztári követelések behajtását. Ez készítette az országos pénztárt, hogy felterjesztésben kérje a pénzügyminiszter urat, hogy e kérdésben intézkedni szíveskedjék, mert az 1907 : XIX. t.-c. 46. §-ának a behajtásra vonatkozó rendelkezései, már csak azért sem azonosíthatók a közadók behajtásáról szóló egyéb rendelkezésekkel, mert a betegsegélyezési járulékok felerészét a biztosítottak fizetéséből vonják le a munkaadók. A pénzügyigazgató által elfoglalt álláspont általános érvényesülése a pénztárt oly érzékenyen érintené, hogy segélyezési kötelezettségét nem teljesíthetné s az államhoz lenne kénytelen kölcsönért fordulni.

A memorandumot Lukács József alelnök és dr. Szemenyei Kornél aligazgató nyújtották át Papp Elek miniszteri tanácsosnak, aki kilátásba helyezte, hogy kedvezően fogja referálni az ügyet a miniszternek.

A német helyi betegpénztárak szövetségénél 20. évi közgyűlése. A betegség elleni biztosítás fejlődésével a helyi betegpénztárak szövetsége közgyűléseinek jelentősége is emelkedett és az idei 1913 augusztus 18–20-án tartott közgyűlés, amelyen 425

*) Rovatvezető távollétében: Dr. Guttmann Hrmik.

pénztár 850 küldötte 4 millió biztosítottat képviselt, még fölülmúlta a megelőző éveket.

Az ideai közgyűlés, noha nem eredményezte mindazt, ami a pénztárak igazgatásának épen most szükséges, mégsem volt minden tanulság nélkül, a pénztári gyakorlat emberei részére.

A közgyűlés napirendje foglalkozott a következőkkel: a lakáskérdés és a betegsegélyző pénztárak, a szociális biztosítás új ellenfelei, az orvoskérdés, a pénztárak viszonya a gyógyszerárakhoz, a betegsegélyző pénztárak egyesülési és gyülekezési joga, a betegsegélyző pénztárak viszonya a gyógyfürdőkhez stb.

A lakáskérdés és a betegbiztosításról Dr Altenrath-Charlottenburg tartott előadást. A polgári lakásreformátorok félrendszerrel, a bajok gyökeres gyógyítása nélkül akarnak segíteni. Pedig a lakáskérdés politikai hatalmi kérdés, amiből világos, hogy itt a betegsegélyző pénztárak micsém tehetnek, annál is inkább, mert a pénztáraknak feladata nem az egészséges munkások lakáskérdésének a megoldása, hanem a beteg lakókról való gondoskodás, többek között tuberkulotikus és alkoholisták otthonok létesítése, hogy ezekben a betegek elkülönítsenek a lakótársaiktól. A benyújtott határozati javaslatot, amely pedig ezt az igazságos álláspontot nem mindenben fődte, jobb híján elfogadták.

Fényes szónoki sikere volt Wisselnek (Berlin), aki a szociális biztosítás új ellenfeleiről tartott elméleti értékű előadást, nagyon hangsúlyozottan emelve ki azt, hogy a munkásbiztosítás mennyire emelte a munkásságot kulturális tekintetben. Rámutat erre a határozati javaslat is és egyben kiemeli, hogy a betegbiztosítás és a betegségek megelőzése nem egyedül a munkásság ügye és feladata. A gazdasági élet fejlődése az egyesekkel szemben mind nagyobb igényeket támaszt, ezért a nép testi és szellemi élet egészségének emelése elsőrendű feladat, a munkásbiztosítás fejlesztése útján. A határozati javaslat végül erélyesen utasítja vissza a munkásbiztosítás ellen emelt túlzott és alaptalan vádakot.

A leipzig-i orvosszövetség magatartása következtében a tárgyalások középpontja, talán érdemen felül, a szövetség elnöke, Trassdorf által referált orvoskérdés volt. Az orvoskérdés a német helyi pénztárakban sincsen még alaposan rendezve és úgy látszik, hogy míg ez bekövetkezik, amellet, hogy számos pénztár a békés megegyezés lehetőségére számít, a legtöbb pénztárnak el kell a harcra készülnie mindaddig, amíg az orvosok jobb belátásra nem jutnak. A határozati javaslat a követendő taktikát részletesen körülírja az orvosok túlzott követeléseire ellen való védekezés megkönnyítése céljából és élesen elítéli a leipzig-i orvosszövetség azon antiszociális és igazságtalan követelését, hogy az önkéntes és tovább fizető tagok az ingyenes gyógykezelés kedvezményétől fosztassanak meg, vagy pedig ezért az orvosok magasabban díjaztassanak. A munkaadók és munkások gazdasági szervezetei, politikai pártállásra és gazdasági nézeteikre való tekintet nélkül, saját érdekükben felhívandók a pénztárak védelmére. A birodalmi kormánytól és a szövetségi kormányoktól elvárják, hogy a pénztárakat olyan védelemben részesítsék, aminőt mint szociális intézmények jogosan követelhetnek és a birodalmi törvényhozásnak haladéktalanul olyan intézkedéseket kell tennie, amelyek segítségével a német betegbiztosítás céljaival összeegyeztethetetlen követelések visszautasíthatók legyenek, mert a közjő fölötté áll az orvosszervezet egyoldalú érdekeinek.

Skaller-Charlottenburg a gyógyszerárakhoz va-

ló viszonyról beszélt és azt fejtegette, hogy az állandó 10 százalékos kedvezmény már csak azért sem egyeztethető össze a pénztárak jogos érdekeivel, mert az új pénztári törvény a gyógyszerárak szempontjából eddig nem létező óriási tömeget vont a gyógyszerárak fogyasztó körébe, és a pénztárak már eleve tiltakoznak a tervezett gyógyszerárak ellen és követelik, hogy az árszabály fölötti tanácskozásokhoz a pénztárak is kiküldhessék szakértőjüket.

Gyógyszerárakkal való szerződés-kötés csak az esetben ajánlatos, ha a szerződés a törvényben biztosított kedvezményeken túl is biztosít a pénztáraknak előnyöket. A pénztárak semmi körülmények között se vállalják azt a kötelezettséget, hogy egész gyógyszer-szükségleteket gyógyszerárakban fődözzék.

A pénztárak egyesülési és gyülekezési jogáról szóló referátumhoz kapcsolódó tárgyalás során ugyan nyomatékosan tiltakoztak az egyik állam által kibocsajtott azon rendelet ellen, amely a biztosítottak képviselőinek gyűlések látogatása alkalmával csekélyebb megtérítéseket és alacsonyabb kocsi-osztályt állapít meg, mint a munkaadóknak.

A betegsegélyző pénztáraknak a gyógyfürdőkhez való viszonyáról beszélve, Albert Kohn – Berlin megállapítja, hogy a gyógyfürdők használatával járó, kétségtelenül nagy ós mással nem pótolható eredményeit a pénztárak azért nyújtották tagjaiknak aránylag olyan kis mérvben, mert sok gyógyfürdő, különösen a jelentékenyebbek, vagy egyáltalán nem óhajtottak a pénztárakkal szerződni, vagy csak olyan feltételek mellett, amelyek betartása a pénztári betegekre nyomasztólag hatott volna. A közgyűlés ezért megfontolandónak tartotta, nem jobb-e a kisebb fürdőkkel szerződni, amelyek gyógyhatása a legtöbb esetben nem áll a jelentékenyebbeké mögött.

Miután még a részletek retaxálásáról, praktikus igazgatási kérdésekről és a szolgálati rendtartásról folytattak beható tanácskozást, elhatározták egy folyóirat kiadását.

A munkaadó által a baleseti sérültnek a pénztár megbízásából nyújtott segély a járadékba beszámítandó Egy ásványolaj gyár r.-t. gépésze üzemi munkaközben halálos balesetet szenvedett. E balesetből kifolyólag, hogy az igényjogosult hátramaradt hozzátartozók addig is, míg a kerületi munkásbiztosító pénztár az ideiglenes segélyezés tárgyában határozhatott, támogatás nélkül ne maradjanak, a munkaadó a kerületi munkásbiztosító pénztárral történt előzetes megállapodás következtében és a kerületi munkásbiztosító pénztár megbízásából a megállapítandó ideiglenes segély terhére, heti 40 K segélyt, összesen 520 K segélyt folyósított. A kerületi munkásbiztosító pénztár a gyárral történt megállapodás következtében, amidőn a hozzátartozók állandó járadékát az Országos Pénztár megállapította, az ásvány olajgyár r.-t. által a pénztár nevében és megbízásából már kiutalt ezt az 520 K-t levonásba hozta és azt az Országos Pénztárral ily értelemben elszámolta. A hátramaradt özvegy úgy a maga, mint a gyermekei nevében a fenti értelemben levont 520 K-nak kiutalása iránt kérelmet terjesztett elő, azt adván elő kérvényében, hogy a gyárvezetőség nem mondotta meg neki, hogy a gyár által folyósított 40 K heti segély az Országos Pénztár által megállapítandó állandó járadékból levonásba lesz hozva, s mindig abban a hiszemben volt, hogy a gyár részére a nyugtákat azért kellett aláírnia, hogy majd ezen segélyezési összegeket a járadéktól függetlenül a gyár által nyújtandó segélyből fogják levonásba hozni. Miután a munkaadó a kerületi pénz-

tár megbízásából és nevében folyósított járulékelőlegeket, a hátramaradott hozzátartozók részére, az azok által felvett összegek ép olyan járadókelőlegek jellegével bírnak, mintha azokat a kerületi munkásbiztosító pénztár közvetlenül fizette volna a hozzátartozók kezéihez.

A „Ferencz József” kereskedelmi kórház betegsegélyző egyesületének önkormányzata 9 év után most fog először újjá alakulni. Ez alkalommal a biztosítottak olyan vezetőség választására törekszenek, amelyik célul tűzze ki: a rendelő-intézet decentralizációját, a rendelő-intézetek tökéletes, modern és szakszerű felszerelését, a belgyógyászati osztálynak megfelelő átszervezését, tüdőbetegeket gondozó intézet felállítását, erdei telepek létesítését, lábbadozó betegek számára üdülőhelyek alapítását, női betegek számára kórház építését, vizgyógyintézet tökéletes felszerelését, annak szakszerű vezetését és a díjtalan kezelést, az igényjogosultaknak – minden egyéb feltétel kiküszöbölésével – a táppénz kiutalását, gyógyászati segédeszközöknek az eddiginél rendszeresebb és megfelelőbb szolgáltatását, a beteg tagoknak mindazokban a gyógymódokban – pl. fürdők, tejkúra, különféle oltások – való részesítését, melyek egészségük helyreállítására alkalmasak, a szabad orvosválasztás megvalósítását, jobb bánásmódot a betegek részére, a tüdővész terjedésének megelőzését a munkahelyek megvizsgálása és szigorú ellenőrzése révén, széleskörű statisztikai feldolgozások és felvételek eszközését.

Arad város törvényhatósága a munkásbiztosítás kérdésében a következő határozatot hozta és tudomásvétel és hasonló határozat hozatal végett valamennyi törvényhatóságnak megküldte: „Kérjük a nagyméltóságú kereskedelmi miniszter urat, hogy az 1907 : XIX. t.-cikket revízió alá venni szíveskedjék, nemcsak a munkások érdekében, akik a legtöbb esetben, megfelelő kezelésben nem részesülnek, de a munkaadók érdekében is, akik ezen törvény intézkedései által túlságosan megterhelve vannak. Revízió alá veendő a törvény a társadalom szempontjából is, mert a több irányban szerzett tapasztalat szerint az osztályharcban való izgatás sok esetben egyenesen a kerületi munkáspénztárból indul ki, ami úgy közbiztonsági, mint nemzetgazdasági szempontból is eléggé veszedelmes jelenség, s nem kevésbé indokolja azon nézetünket, hogy az intézmény államosítandó és terhei általánosítandók volnának.”

A pénztári tisztviselők nyugdíjügyében az állami munkásbiztosítási hivatal megállapította, hogy az országos pénztár igazgatóságának a nyugdíj, özvegyi ellátmány és árvasegélyre vonatkozó határozatai igényt nem biztosító segély nyújtás természetével bírnak, és hogy az ezen határozatokkal intézkedés tárgyává tett nyugdíjazási és ellátási ügyek a nyugdíj-szabályzat jóváhagyása után, az arra illetékes szerv által újból tárgyalandók. A hivatal mindezeket arra az ismeretes és az országos pénztár felfogásával ellentétben álló álláspontjára alapítja, hogy az országos pénztár közgyűlése által a kerületi pénztárak alkalmazottai részére alkotott nyugdíjszabályzat – figyelemmel az 1907 : XIX. t.-c. 114 és 105. §§-aira – az állami munkásbiztosítási hivatal jóváhagyásának hiányában nem jogérvényes és így annak alapján végérvényes rendelkezések sem tehetők.

Ezzel szemben az országos pénztár a nyugdíjintézet megalapozásának sürgős keresztülvitelét tűzte ki a legközelebbi célul. A nyugdíjszervek, valamint külön a nyugdíjügyek adminisztratív részével foglalkozó irodai személyzet megszervezése folyamatban van.

Felelős szerkesztő: Dr. LÁNCZI JENŐ.